

Gelişimsel Yetersizliği Olan Gençlerin ve Annelerinin Ev İçi Güvenlik Becerilerine İlişkin Deneyimleri

Hasan Hüseyin ŞAHİN*

Millî Eğitim Bakanlığı, Muğla / Türkiye,
ozelegitim.hhs@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7372-6107

Prof. Dr. Yasemin ERGENEKON

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Eskişehir / Türkiye,
yaseminergenekon@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2443-0884

Dr. Öğr. Üyesi Candan Hasret ŞAHİN

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Muğla / Türkiye,
candansahin@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2414-1874

Dr. Öğr. Üyesi Özgül ALDEMİR-FIRAT

Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Denizli / Türkiye,
ozgulaldemirfirat@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6960-1881

Öz

Gelişimsel yetersizliği olan bireylerin bağımsız hayata katılımları için alınan güvenlik önlemlerinin yanı sıra bu bireylere güvenlik becerilerinin öğretimi de oldukça kritiktir. Gelişimsel yetersizliği olan bireylerin riskli durumları fark ederek bu durumlara karşı uygun sürede uygun davranışları sergilemeleri, kendilerini koruyabilmeleri ve kişisel güvenliklerini sağlayabilmeleri gerekmektedir. Bu güvenlik becerilerinden biri de ev içi güvenlik

* Sorumlu Yazar. Tel: +90 554 465 26 52 | Araştırma Makalesi.

Makale Tarih Bilgisi. Gönderim: 14.07.2023, Kabul: 15.12.2023, Erken Görünüm: Haziran, 2024, Basım: Haziran, 2025

becerileridir. Bu araştırmada gelişimsel yetersizliği olan gençlerin ve annelerinin ev içi güvenlik becerilerine yönelik deneyimlerinin ve görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemi desenlerinden fenomenolojik desenle yürütülen bu çalışmada dokuz gelişimsel yetersizliği olan genç ve anneleriyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmelerin ardından elde edilen veriler içerik analiziyle analiz edilmiştir. Analiz sonucunda gelişimsel yetersizliği olan gençlerden elde edilen bulgular; (a) evde zaman geçirme, (b) kaza deneyimi ve (c) ev içi güvenlik becerileri olarak temalandırılmıştır. Annelerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular ise annelerin; (a) ev içi güvenlik becerilerine ilişkin bilgileri, (b) çocuklarının sergiledikleri riskli davranışlar, (c) kaza deneyimleri, (d) ev içi güvenlik becerilerini öğretme konusunda annelerin yaptıkları çalışmalar, (e) önlemler ve (f) çocuklarının basit ilk yardım becerilerini uygulama durumları olarak temalandırılmıştır. Gelişimsel yetersizliği olan gençlerin ve annelerin ev içi güvenliği sağlama açısından ev içi önlemler aldıkları görülmektedir. Gelişimsel yetersizliği olan gençlerin basit ilk yardım becerilerine ilişkin sınırlı becerilerinin olduğu ve annelerin gelişimsel yetersizliği olan gençlere güvenlik becerilerinin öğretimine ilişkin bir program uygulamadıkları, risk oluşturabilecek durumlara ilişkin kendilerinin bilgi verdikleri belirtilmektedir. Gelişimsel yetersizliği olan gençlerin kasıtsız yaralanmalarla karşılaşma durumları göz önünde bulundurulduğunda gelişimsel yetersizliği olan gençlere erken dönemlerden itibaren güvenlik becerilerinin öğretilmesi oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra ebeveynlerin ev içi güvenlik becerileri konusunda farkındalık düzeyleri arttırmalı ve ebeveynlere öğretim sunma becerilerini arttırmaya yönelik programlar hazırlanarak uygulanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Ev içi güvenlik; Güvenlik becerileri; Gelişimsel yetersizliği olan gençler; Anneler; Fenomenolojik desen.

Experiences of Youth with Developmental Disabilities and Their Mothers Regarding Home Safety Skills

Abstract

In addition to the safety precautions taken for the participation of individuals with developmental disabilities in independent life, teaching safety skills to these individuals is also very critical. Individuals with developmental disabilities should be able to recognize risky situations and exhibit appropriate behaviors at appropriate times against these situations, protect themselves, and ensure their safety. One of these safety skills is home safety skills. This study aimed to determine the experiences and opinions of young people with developmental disabilities and their mothers regarding home safety skills. In this study, which was conducted with a phenomenological design, one of the qualitative research method designs, interviews were conducted with nine young

people with developmental disabilities and their mothers. The data obtained after the interviews were analyzed by content analysis. As a result of the analysis, the findings obtained from young people with developmental disabilities were thematized as (a) spending time at home, (b) accident experience, and (c) home safety skills. The findings obtained from the interviews with the mothers were thematized as (1) their knowledge of home safety skills, (2) the risky behaviors exhibited by their children, (3) accident experience, (4) the activities carried out by mothers to teach home safety skills, (5) precautions, and (6) their children's application of simple first aid skills. It is seen that young people with developmental disabilities and their mothers take precautions to ensure home safety. It is stated that youth with developmental disabilities have limited skills in simple first aid skills, that mothers do not implement a program to teach safety skills to youth with developmental disabilities, and that they provide information about situations that may pose a risk. Considering the risk of unintentional injuries among youth with developmental disabilities, it is vital to teach safety skills to youth with developmental disabilities from an early stage. In addition, parents' awareness levels of home safety skills should be increased, and programs should be prepared and implemented to increase their ability to provide instruction to parents.

Keywords: Home safety; Safety skills; Young people with developmental disabilities; Mothers; Phenomenological design.

Extended Summary

Purpose

Individuals with developmental disabilities have difficulty in learning, maintaining and generalizing some skills due to their behavioral and learning characteristics and the attitudes of people who interact with these individuals. One of these skill areas is safety skills. However, these individuals need to be able to recognize risky situations, exhibit appropriate behaviors at appropriate times against these situations, protect themselves, and ensure their safety (Ergenekon and Çolak, 2019; Gast et al., 1994; Miltenberger, 2008; Miltenberger et al., 2020). Studies conducted with individuals with disabilities in the literature show that their exposure to safety risks is two to three times higher than that of their typically developing peers (Agran and Krupp, 2010; Ergenekon and Çolak, 2019; Guan and Li, 2017; Shi et al., 2015; Tekin-İftar et al., 2021). Although it is pleasing that the studies conducted in this context have gained momentum in recent years, it is noteworthy that there is still a minimal number of descriptive and applied studies on safety skills in the home, which is one of the environments where there is a risk of accidents (e.g., Calavari and Romanczyk, 2012; Jones and Collins, 1997; Şahin and Çolak, 2022; Tymchuk et al., 1990; Tymchuk et al., 1992; Winterling et al., 1992). It

is stated that there is a limited number of studies, especially in the opinion formulation type (Agran et al., 2012). It is thought that determining the needs of young people with developmental disabilities and their families regarding domestic safety skills is also necessary in making necessary arrangements. From this point of view, this study aims to determine the experiences and opinions of young people with developmental disabilities and their mothers regarding domestic safety skills. The research questions for this purpose are: (a) What are the experiences and opinions of young people with developmental disabilities regarding their domestic safety skills? (b) What are the experiences and opinions of mothers of young people with developmental disabilities regarding their domestic safety skills?

Method

In this study, phenomenology design, one of the qualitative research method designs, was used to examine the experiences of young people with developmental disabilities and their mothers regarding home accidents and home safety, which many individuals frequently encounter daily. The prerequisites for mothers' participation in the study were (a) voluntary participation and (b) having children with developmental disabilities aged 15 years and older. For young people with developmental disabilities to participate in the study, the prerequisite characteristics of (a) voluntary participation, (b) being in the age group of 15 years and above and (c) being able to express themselves fluently were determined. In line with the purpose of the study, the participants were interviewed following scientific and ethical principles. Before the research, young people with developmental disabilities and their mothers were informed about the research process and their rights. Before the interviews, the mothers confirmed their participation in the research verbally and in writing during the voice recording. In the interviews with youth with developmental disabilities, written consent was obtained from the family member who was the individual's guardian during the interview and verbal consent was obtained from the individual with developmental disabilities. Interviews were conducted with the youth with developmental disabilities between December 24-26, 2019 and the mothers between December 26-31, 2019. All interviews were audio recorded. After the audio files were transcribed, participants were given code names. NVIVO 12 program was used in the analysis process and themes and sub-themes were created.

Results

The study was conducted to determine the experiences and views of young people with developmental disabilities and their mothers on home safety skills. The data obtained from semi-structured interviews with youth with developmental disabilities aged 15 and over and their mothers were analyzed by content analysis. As a result of the analysis of the data obtained from young people with developmental disabilities, three themes were formed: (a) spending time at home, (b) accident experience and (c) home safety skills. Home safety skills were discussed under three sub-themes: ensuring home safety, calling emergency numbers or informing an adult in dangerous situations, and practicing simple first aid. As a result of the interviews with the mothers, the themes of (a) knowledge about home safety skills, (b) risky behaviors exhibited by children, (c) accident experience, (d) studies conducted by mothers on teaching home safety skills, (e) precautions, and (f) their children's application of simple first aid skills were formed. The theme of precautions was discussed under the sub-themes of creating a safe environment and precautions taken alone.

Discussion

When young people with developmental disabilities were asked questions about safety, it was observed that they used expressions such as "I did not think of it." and "I do not know." or mentioned inappropriate incidents. This may be because young people have yet to gain previous learning experience related to safety skills. In addition, most of the youth with developmental disabilities stated that they stay alone at home for specific periods and engage in behaviors that do not pose a security risk while they are alone. Youths with developmental disabilities stated that they had had a non-serious home accident before and took some precautions for their safety at home, such as locking the door and keeping a phone with them. It shows that teaching skills related to the functional utilization of leisure time of young people with developmental disabilities are neglected and that studies on teaching these skills are needed (Artar and Ergenekon, 2020; Kurtoğlu, 2023). In addition, it reveals the importance of providing individuals with in-home safety skills to ensure the safety of young people with developmental disabilities in their leisure time at home.

In the interviews with the mothers of young people with developmental disabilities, four mothers used expressions about home safety skills when

asked about their domestic safety skills. In contrast, the other five mothers said they knew nothing about this issue and could not think of anything. Although most mothers think that their children's behaviors, such as knocking on doors and windows from adolescence onwards, may pose a risk, they do not provide systematic training or cooperate with experts. It is seen that the situations that mothers express as teaching are mostly verbal warnings. Mothers stated that their children's knowledge of basic first aid after an accident was limited and that they only exhibited behaviors such as pouring cologne on the wound and pressing it with cotton wool at the time of the accident. The finding that mothers' teaching practices were limited to telling their children what they should or should not do was like warnings (Şirin and Tekin-İftar, 2016) and did not include systematic teaching and effective practices is in line with the studies in the literature (Şahin and Çolak, 2022). In this respect, it can be said that this finding contributes by expanding the literature.

Conclusion

With this study conducted with young people with developmental disabilities and their mothers on home safety skills, it is hoped to increase the awareness of families about safety skills and to draw attention to the importance of teaching domestic safety skills, which is a neglected issue. National studies can be planned to examine the rates and related factors that affect young people with developmental disabilities from injuries caused by home accidents. Research can be planned to determine the knowledge and awareness of parents of children with developmental disabilities on domestic safety precautions. In addition, an educational program can be designed to improve basic first aid knowledge for young people with developmental disabilities, and experimental or quasi-experimental studies can be planned to determine the effectiveness of this program. This study was conducted to determine the experiences and opinions of young people with developmental disabilities and their mothers regarding home safety skills. The findings of this study are limited to the experiences and opinions of the nine young people with developmental disabilities and their mothers who participated in the study.

Giriş

Tipik olarak gelişimin erken dönemlerinde ortaya çıkan gelişimsel yetersizlik, ortak özellikleri içeren ve farklı yetersizlik türlerini kapsayan şemsiye bir terim olarak kullanılmaktadır (Odom, Horner, Snell ve Blacher,

2007; Wehman, McLaughlin ve Wehman, 2005). Gelişimsel yetersizlikler “*Fiziksel, öğrenme, dil veya davranış alanlarındaki farklılıklardan kaynaklanan, kavramsal, kişisel, sosyal, akademik ve iş becerilerinde sınırlılıkları içeren, hem gelişimsel hem de uyumsal işlev eksiklerini kapsayan, gelişim döneminde ortaya çıkan, bireyin günlük işlevlerini etkileyen ve yaşam boyu sürmesi beklenen durum*” olarak tanımlamaktadır (American Psychological Association [APA], 2013; Centers for Disease and Control and Prevention [CDC], 2021b). Dil ve konuşma bozuklukları, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, özel öğrenme güçlüğü, bedensel yetersizlik, zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu (OSB) gelişimsel yetersizlikler şemsiyesinin altında yer almaktadır. Gelişimsel yetersizlikler sıklıkla bir arada görülebilmektedir. Örneğin OSB olan bireylerin bir kısmında bu duruma zihin yetersizliği de eşlik edebilmektedir (APA, 2013). Zihin yetersizliği ve OSB gelişimsel yetersizlik şemsiyesinin altında en sık karşılaşılan yetersizlik gruplarıdır (National Autism Center [NAC], 2015). Bu çalışmada gelişimsel yetersizlik kategorisinin içinde yer alan zihin yetersizliği ve OSB olan gençlere odaklanılmıştır.

Amerikan Psikiyatri Birliği (American Psychological Association [APA]) Mental Bozuklukların Tanımsal ve Sayımsal El Kitabında (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders [DSM-5]) zihin yetersizliğini psikolojik açıdan ele alarak “(a) *genel zihinsel işlevlerde önemli ölçüde ortalamanın altında olma, (b) zekâ gelişiminde belirli ölçüde sınırlılıklar göstermenin yanında iletişim kurma, sosyal davranışlar, işlevsel akademik beceriler, ev yaşantısı, kendine bakma, güvenlik, sağlık, toplum kaynaklarını kullanma, serbest zamanı değerlendirme, kendini yönetme ve iş becerileri gibi becerilerin en az ikisinde uyumsal davranış sorunları yaşama ve (c) 18 yaşından önce sayılan bu davranışların görülmesi*” şeklinde tanımlamaktadır (APA, 2013). Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization [WHO]) zihin yetersizliğini tıbbi açıdan ele almış ve Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırılmasında (International Classification of Diseases [ICD-11]) zihin yetersizliğini “*ortalamanın önemli ölçüde altında zihinsel işlev ve ortalamanın iki standart sapma ya da daha fazla altında uyumsal davranışla gelişimsel dönemde kendini gösteren çeşitli etiyolojik durumlar grubu*” olarak açıklamıştır (WHO, 2022). Zihin yetersizliğini bireyin gereksinimleri doğrultusunda ele alan ve eğitim alanında yaygın kabul gören tanımlardan biri Amerikan Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizlikler Birliğinin (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities [AAIDD]) yaptığı tanımdır. AAIDD zihin

yetersizliğini, “22 yaşından önce ortaya çıkan, çoğu günlük, sosyal ve pratik becerileri kapsayan, hem zihinsel işlevlerde hem de uyumsal davranışlarda belirgin sınırlılıklarla kendini gösteren bir durum” olarak tanımlamaktadır (Schalock, Luckasson ve Tassé, 2021a; Schalock, Luckasson ve Tassé, 2021b). OSB ise “gelişimin erken dönemlerinde ortaya çıkan, her bireyde farklı derecede gözlenebilen ‘sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinde tutarlı biçimde görülen yetersizlikler’ ile ‘sınırlı, yineleyici davranış örüntüleri, ilgi ya da etkinliklerin’ temel özellikler kabul edildiği ve sözü edilen özellikler nedeniyle bireyin ve çevresindekilerin yaşamının olumsuz yönde etkilendiği ve etkileri yaşam boyu devam eden karmaşık bir nöro-gelişimsel bozukluk” olarak tanımlanmaktadır (APA, 2013). Spektrumun içinde yer alan bazı bireylerde OSB’nin belirtileri hafif, bazılarında ise daha ağır seyredabilmektedir. Bu nedenle OSB, her bireyi farklı şekilde etkilemektedir (Grossard ve ark., 2017). Güncel verilere göre OSB’nin yaygınlığı giderek artmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) bulunan Hastalıkları Önleme ve Kontrol Merkezlerinin (Centers for Disease and Control and Prevention [CDC]) yayınladığı son raporda her 36 çocuktan 1’inde OSB görüldüğü belirtilmektedir (CDC, 2023).

Özel eğitim hizmetlerinin temel amaçlarından birisi gelişimsel yetersizliği (GY) olan bireylerin bağımsızlık düzeylerini artırarak tipik gelişen akranlarıyla olabildiğince bir arada toplumsal hayata güvenli bir şekilde katılmalarını sağlamaktır (AAIDD, 2021). Bununla birlikte GY olan bireyler, davranış ve öğrenme özellikleri ve bu bireylerle etkileşimde bulunan kişilerin tutumları nedeniyle bazı becerileri öğrenmekte, sürdürmekte ve genellemekte güçlük yaşamaktadırlar. Bu beceri alanlarından biri de güvenlik becerileridir.

Güvenlik becerileri, bireyin evde, okulda, iş yerinde, toplumsal ortamlarda güvenliğini tehdit eden tehlikeli, beklenmedik ve acil durumları fark etmesini sağlayan becerilerdir (Ergenekon ve Çolak, 2019; Gast, Wellons ve Collins, 1994; Mechling, 2008). Bununla birlikte GY olan bireyler; sosyal yarıya varma, davranışlarını, duygularını, kişilerarası ilişkileri ve kendini yönetme, okul veya iş ortamlarında motivasyonu sağlama ve risk değerlendirmesi yapmayla ilgili zorluklar yaşayabilmektedirler. GY olan bireyler kolay kandırılabilir bireyler olarak görülmektedirler. Kolay kandırılma, sosyal durumlarda saflığı ve başkaları tarafından kolayca yönlendirilmeyi içeren bir özelliktir. Bu bireylerdeki saflık ve risk farkındalığı eksikliği, başkaları tarafından sömürüye ve olası mağduriyete neden olabilmektedir. Bu durum GY

olan bireylerin dolandırıcılığa, kasıtsız suça karışmasına, yanlış itiraflara, fiziksel ve cinsel istismar risklerine açık olmasına yol açmaktadır (APA, 2013). Bu nedenle bu bireylerin söz konusu bu durumları fark ederek bu durumlara karşı uygun sürede uygun davranışları sergilemesi, kendini koruyabilmesi ve kişisel güvenliğini sağlayabilmesi gerekmektedir (Ergenekon ve Çolak, 2019; Gast ve ark., 1994; Miltenberger, 2008; Miltenberger, Sanchez ve Valbuena, 2020). Dolayısıyla bu bireylerin kendilerini koruyabilmeleri için gereksinim duydukları farklı güvenlik becerilerini öğrenmeleri gerekmektedir. Bu noktada güvenlik becerilerine ilişkin yapılmış sınıflamaların neler olduğunun bilinmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Alanyazında güvenlik becerilerine ilişkin yapılmış farklı sınıflamalar bulunmaktadır. Güvenlik becerileri içerisinde pek çok beceriyi barındıran şemsiye bir kavram olarak kullanılmaktadır (Şirin ve Tekin-İftar, 2016). Bu bağlamda incelendiğinde farklı araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda farklı sınıflamaların kullanıldığı görülmektedir (Dixon, Bergstorm, Smith ve Tarbox, 2010; Ergenekon ve Çolak, 2019; Mechling, 2008; Kıyak, Tuna ve Tekin-İftar, 2019). Örneğin Clees ve Gast (1994) “oluşma zamanına” göre güvenlik becerilerini; (a) önleyici (ör., araca bindiğinde emniyet kemeri takma, bisiklete binerken kask takma vb.) ve (b) tepkisel güvenlik beceri (ör. yangın çıktığında elektriği ve gazı kapatma vb.) olarak ele almışlardır. Bambara, Browder ve Koger (2006) ile Bambara, Koger ve Bartholomew (2014) “kullanıldığı ortamlara” göre güvenlik becerilerini; (a) evde (ör., tehlikeleri fark etme ve kaçınma, acil numaraları arama ve yardım isteme vb.) ve (b) toplumsal ortamlarda gerekli güvenlik becerileri (ör., tehlikelerden korunma, gerektiğinde yardım isteme, telefon kullanma vb.) biçiminde sınıflandırmışlardır. Mechling (2008) alanyazında yapılan çalışmalarda “öğretilen becerilere” göre güvenlik becerilerini; (a) ilk yardım becerileri, (b) ev kazalarını önlemeye yönelik beceriler, (c) trafikte gerekli beceriler, (d) yangın güvenliği becerileri, (e) acil durumlarda telefon kullanma becerileri ve (f) yabancı bireylerden kaçma, kaçınma becerileri biçiminde ayırmıştır. Dixon ve meslektaşları (2010) alanyazında güvenlik becerilerinin öğretildiği araştırmalarda “öğretilen becerilere” göre güvenlik becerilerini; (a) yaya becerileri (ör., bağımsız olarak karşıdan karşıya geçme, taşıt trafiğine ilişkin beceriler vb.), (b) acil durum becerileri (ör. yangın, kaybolma vb.) ve (c) kaza önleme becerileri (ör., ilaç yutma, zehirlenme vb. durumlarda yapılacaklar) olarak sınıflandırmışlardır. Miltenberger ve Gross (2011) “oluşum sıklığına” göre güvenlik becerilerini; (a) sık oluşan durumlar (ör., merdiven inip çıkmak, karşıdan karşıya

geçmek vb.) ve (b) nadir oluşan ancak hayatı tehdit eden durumlar (ör., boğulma, zehirlenme, deprem, darp, yangın vb.) olarak iki grupta ele almışlardır. Jang, Mehta ve Dixon (2016) yedi genel başlık altında güvenlik becerilerini; (a) kaza önleme becerileri, (b) düşmeleri önleme becerileri, (c) ilk yardım becerileri, (d) yangın güvenliği becerileri, (e) yaya becerileri, (f) kendini savunma becerileri (ör., cinsel tacizden korunma, akran zorbalığı vb.) ve (g) acil durumlarda telefon kullanma becerileri olarak sıralamışlardır. Tekin-İftar ve meslektaşları (2018) ise yaptıkları derleme çalışmasına ilişkin raporlarında güvenlik becerilerini; (a) yangından korunma, (b) kaybolduğunda yardım isteme, (c) trafik, (d) kaçırılmadan korunma, (e) ilk yardım, zehirlenme ve yaralanmalardan korunma, (f) ateşli silahların varlığında uygun davranma ve (g) diğer güvenlik becerileri şeklinde sınıflamışlardır.

Alanyazında güvenlik becerileri farklı başlıklar altında ele alınsa da dikkatle incelendiğinde bu başlıkların altında yer alan becerilerde benzerliklerin olduğu görülmektedir. Buradaki temel nokta, güvenlik becerileriyle ilgili farklı sınıflamalar yapılsa da bireyin güvenliğini tehdit eden durumların evde, okulda, işyerinde ve toplumsal hayatta içinde bulunduğu ortamlarda her an karşısına çıkabileceği gerçeğidir (Ergenekon ve Çolak, 2019). Bu bağlamda ABD’de bulunan Sağlık Bakanlığına bağlı Hastalık Önleme ve Kontrol Merkezlerinin (CDC) 2021 yılı istatistik verileri, önde gelen ölüm nedenleri arasında kazalara bağlı ölümlerin dördüncü sırada olduğunu göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında güvenlik becerilerinin yetersiz şekilde sergilenmesi nedeniyle gerçekleşebilecek kazaların, ölüm nedenlerine göre yapılan sıralamada önemli bir yeri olduğu söylenebilir (CDC, 2021a).

Güvenlik becerileri tüm bireyler için hayatı öneme sahiptir. Tipik gelişen bireyler edinmeleri gereken güvenlik becerilerini yaş ve bilişsel özelliklerine paralel olarak edinebilmektedirler. Ancak GY olan bireyler öğrenme ve davranış özelliklerindeki farklılıklar nedeniyle güvenlik becerilerini edinmede, öğrendiği davranışı uygun bağlamda uygun biçimde sergilemede, kendini korumada ve kişisel güvenliğini sağlamada, kendisine yönelik olumsuz bir durumu ebeveynlerine ya da çevresindeki kişilere bildirmede ve yardım istemede çeşitli güçlükler yaşamaktadırlar (Değirmenci, 2018; Ergenekon, 2012; Ergenekon ve Çolak, 2019; Kenny, Bennett, Dougrey ve Steele, 2013; Kıyak ve ark., 2019; Kutlu, 2016; Mazzucchelli, 2001; Mechling, 2008). Alanyazında GY olan bireylerle yapılan çalışmalar, bu bireylerin güvenlik risklerine maruz kalma oranının tipik gelişen akranlarına göre iki ya da üç kat

daha fazla olduğunu göstermektedir (Agran ve Krupp, 2010; Ergenekon ve Çolak, 2019; Guan ve Li, 2017; Lee, Harrington, Chang ve Connors, 2008; Sherrard, Tonge ve Ozanne-Smith, 2001; Shi ve ark., 2015; Tekin-İftar ve ark., 2021). Bu noktadan hareketle GY olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimi daha da önemli hale gelmektedir.

Alanyazında GY olan bireylerin bağımsız hayata katılabilmeleri için onlara özbakım, akademik, iletişim becerileri gibi becerilerin öğretilmesinin yanı sıra güvenlik becerilerinin de öğretilmesinin gerekliliği önemle vurgulanmasına rağmen, GY olan bireylere yönelik hazırlanan öğretim programlarında bu becerilerin öğretilmesine oldukça sınırlı düzeyde yer verildiği görülmektedir (Ergenekon ve Çolak, 2019; Tekin-İftar, Şirin ve Collins, 2021). GY olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretilmesi alanyazında önemle vurgulanmasına rağmen bu becerilerin bu bireylere öğretilmesinin ihmal edilmesinin ailelerden, öğretmenlerden ve alanda çalışan uzmanlardan kaynaklı çeşitli nedenlerin olduğu ifade edilmektedir (Agran ve Krupp, 2010; Agran, Krupp, Spooner ve Zakas, 2012; Dixon ve ark., 2010; Ergenekon, 2012; Ergenekon ve Çolak, 2019; Kıyak ve ark., 2019; Summers ve ark., 2011; Tekin-İftar ve ark., 2021). Bu becerilerin GY olan bireylere öğretilmesi ihmal edilmesine rağmen alanyazında bu becerilerin öğretilmesine ilişkin bulgular, güvenlik becerilerinin GY olan bireylere kazandırılmasına ilişkin umut verici sonuçların olduğunu göstermektedir (Şahin ve Çolak, 2022; Tekin-İftar ve ark., 2021).

Güvenlik becerilerinin öğretilmesine ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde GY olan bireylere ev ortamında ve toplumsal ortamlarda sergilenen çeşitli güvenlik becerilerinin öğretildiği görülmektedir. Öğretilen güvenlik becerilerinin; evin yangın alarmının sesiyle grup evlerinden çıkma (Bannerman, Sheldon ve Sherman, 1991), öğrencilere cep telefonlarını kullanarak güvenlik becerilerini öğretme (Bassette ve ark., 2016), ürün uyarı etiketlerini okuma (Dogoe, Banda, Lock ve Feinstein, 2011), yabancıların tuzaklarına uygun biçimde tepkide bulunma (Akmanoğlu ve Tekin-İftar, 2011; Fisher, Burke ve Griffen, 2013; Kurt ve Kutlu, 2019), yaya güvenliği (Batu, Ergenekon, Erbaş ve Akmanoğlu, 2004; Harriage, Blair ve Miltenberger, 2016), emniyet kemeri takarak güvenli biçimde seyahat etme (Gökkaya-Horzum, 2021), mikrodalga fırını güvenli bir şekilde kullanma (Jones ve Collins, 1997), yemek pişirme sürecinde oluşan yangınları söndürme (Mechling, Gast ve Gustafson, 2009), zehirli maddelere ilişkin güvenliği sağlama (Morosohk ve Miltenberger, 2022), sosyal ortamlarda güvenliğini sağlama (Spivey ve Mechling, 2016),

çevrimiçi güvenlik becerilerinin öğretimi (Kaya ve Ünal, 2022; Tatar, 2022) ev içindeki farklı ortamlarda kırılan materyalleri güvenli olarak kaldırma (Winterling, Gast, Wolery ve Farmer, 1992) gibi çok çeşitli güvenlik becerileri olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmaların son yıllarda bir ivme kazanması memnuniyet verici olsa da kaza riskinin olduğu ortamlardan biri olan ev içi güvenlik becerilerine yönelik betimsel ve uygulamalı çalışmaların alanyazında halen oldukça sınırlı sayıda olduğu dikkati çekmektedir (ör., Calavari ve Romanczyk, 2012; Jones ve Collins, 1997; Şahin ve Çolak, 2022; Summers ve ark., 2011; Tavukçu, 2021; Tymchuk, Hamada, Andron ve Anderson, 1990; Tymchuk, Andron ve Hagelstein, 1992; Winterling ve ark., 1992). Bu noktada bir yandan alanyazında GY olan bireylerin bağımsız hayata katılımında güvenlik becerilerinin önemine vurgu yapılırken bir yandan da bu alana ilişkin evde ve toplumsal ortamlarda uygulama ve araştırma gereksiniminin halen devam ettiği, her iki ortam için de hem betimsel hem de uygulamalı araştırmalara halen ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir (Kıyak ve ark., 2019; Myers-Turnbull, 2018; Şahin ve Çolak, 2022; Tekin-İftar ve ark., 2021; Yıldırım Sarı, Girli, Öztürk Özgönenel ve Rowley, 2016).

Ailelerin ve öğretmenlerin güvenlik becerilerine yönelik görüşlerini belirlemek üzere gerçekleştirilen çalışmalarda (Agran ve Krupp, 2010; Calavari ve Romanczyk, 2012; Celia, Freysteinson, Fredland ve Bowyer, 2020; Şirin ve Tekin-İftar, 2016) her iki grubun da güvenlik becerilerinin önemli ve gerekli olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Aileler ve öğretmenler bu becerilerin öğretimi için sistematik öğretim yerine günlük hayattaki fırsatları değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir (Agran ve Krupp, 2010; Calavari ve Romanczyk, 2012; Celia, Freysteinson, Fredland ve Bowyer, 2020; Şirin ve Tekin-İftar, 2016). Alanyazındaki bazı çalışmalarda ise GY olan çocuğa sahip ailelerin, çocuklarına güvenlik becerilerinin öğretimi konusunda yetersiz kaldıkları, bu nedenle sadece önlem almakla yetindikleri belirtilmektedir (Şirin ve Tekin-İftar, 2016; Şahin ve Çolak, 2022).

Elde edilen tüm bu bilgiler ışığında GY olan bireylerin ev ortamlarında gerekli güvenlik becerilerini öğrenmelerine yönelik hazırlanacak eğitim programlarına gereksinim olduğu ifade edilebilir. Bu gereksinimin belirlenmesi amacıyla GY olan bireylerin deneyim ve görüşlerinin belirlenmesinin, bu deneyim ve görüşlerin ailelerinin de önerileriyle desteklenmesinin oldukça kritik bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Alanyazında da güvenlik becerileriyle ilgili olarak GY olan gençlerle yapılmış (ör., Agran ve ark., 2012; Agran

ve Krupp, 2010; Jones ve Collins, 1997; Peterson, Fisher, Brodhead, Sung ve Uher, 2021; Spivey ve Mechling, 2016; Tatar, 2022; Winterling ve ark., 1992), özellikle de görüşlerin belirlendiği sınırlı sayıda araştırma olduğu belirtilmektedir (Agran ve ark., 2012). Bu noktada GY olan gençlerin ve ailelerinin ev içi güvenlik becerilerine ilişkin gereksinimlerinin belirlenmesinin, bu konuda gerekli düzenlemelerin yapılması açısından da bir gereklilik olduğu düşünülmektedir. Bu gereksinimden hareketle bu araştırmanın amacı, GY olan gençlerin ve annelerinin ev içi güvenlik becerilerine yönelik deneyimlerini ve görüşlerini belirlemektir. Bu amaca yönelik araştırma soruları izleyen şekilde ele alınmıştır:

1. GY olan gençlerin ev içi güvenlik becerilerine ilişkin deneyimleri ve görüşleri nelerdir?
2. GY olan gençlerin annelerinin ev içi güvenlik becerilerine ilişkin deneyimleri ve görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırmada GY olan gençlerin ve annelerinin ev içi güvenlik becerilerine yönelik deneyimlerini ve görüşlerini belirlemek amacıyla nitel araştırma yaklaşımlarından fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Fenomenoloji deseni gündelik hayatta karşılaşılan ancak derinlemesine anlamlandırılmayan olguların araştırılması amaçlanmaktadır (Creswell, 2007; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmada GY olan gençlerin ve annelerinin gündelik hayatta birçok bireyin sıklıkla karşılaştığı ev kazalarına ilişkin deneyimleri ve ev içi güvenlikle ilgili karşılaştıkları durumları incelemek üzere görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmada veri toplama tekniği olarak yarı-yapılandırılmış görüşmelerin seçilmesinin nedeni, GY olan gençlerin ve annelerinin ev içi güvenlik becerilerine ilişkin deneyimlerini ve görüşlerini belirlemek amacıyla ek sorulara ve ek açıklamalara olanak sağlayacak bir formata gereksinim duyulmasıdır.

Çalışmanın Katılımcıları

Araştırmanın amacına uygun olarak evreni temsil edecek olan kişileri belirleyebilmek ve çalışmaya dâhil etmek (Christensen, Johnson ve Turner, 2015) amacıyla bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırma kapsamında GY olan gençlerin ve ailelerinin ev içi güvenliğe ilişkin deneyimleri ve görüşleri belirlenmiştir. Katılımcıların belirlenmesi sürecinde GY olan gençlerle ve anneleriyle ön görüşmeler gerçekleştirilerek

araştırmanın konusu ve araştırma sürecindeki hakları konusunda bilgi verilmiştir. Araştırmaya katılımda anneler için (a) gönüllü katılım ve (b) 15 ve üstü yaş grubunda GY tanısına sahip çocuklarının bulunması ön koşulları aranmıştır. GY olan gençlerde ise (a) gönüllü katılım, (b) 15 ve üstü yaş grubunda olmak ve (c) kendini sözlü olarak akıcı bir şekilde ifade edebilmek ön koşul özellikleri belirlenmiştir. Ayrıca GY olan gençlerin kendilerinden ve annelerinin de hem kendilerinin hem de çocuklarının araştırmaya katılımına ilişkin onam formları aracılığıyla yazılı ve sözlü izin alınmıştır. Araştırmaya katılan GY olan gençler ve anneler görüşme öncesinde demografik bilgileri içeren bir form doldurmuştur. GY olan gençlerle yapılan görüşmeler 24-26 Aralık 2019 tarihleri arasında devam ettikleri okulun sınıflarında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ortalama 5 dakika 10 saniye sürmüştür. GY olan gençlere ilişkin demografik özellikler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. GY Olan Gençlere İlişkin Demografik Özellikler

Kod İsim	Yaş	Cinsiyet	Tanı	Ek Yetersizlik	Devam Ettiği Okul	Devam Ettiği Sınıf Düzeyi
Berat	19	Erkek	HDZY	-	Meslek Lisesi Özel Eğitim Sınıfı	12. Sınıf
Gülay	19	Kadın	HDZY	-	Meslek Lisesi Özel Eğitim Sınıfı	11. Sınıf
Yeliz	19	Kadın	HDZY	FY	Meslek Lisesi Özel Eğitim Sınıfı	11 Sınıf
Kenan	19	Erkek	HDZY	FY	Meslek Lisesi Özel Eğitim Sınıfı	12. Sınıf
Yeşim	18	Kadın	HDZY	-	Meslek Lisesi Özel Eğitim Sınıfı	Mezun
Çağrı	20	Erkek	HDZY	-	Meslek Lisesi Özel Eğitim Sınıfı	Mezun
Özlem	22	Kadın	OSB	ZY	Meslek Lisesi Özel Eğitim Sınıfı	12. Sınıf
Nil	34	Kadın	HDZY	-	Eğitim Uygulama Okulu III. Kademe	Mezun
Ahmet	26	Erkek	HDZY	FY	Eğitim Uygulama Okulu III. Kademe	Mezun

Not: HDZY: Hafif düzey zihin yetersizliği, OSB: Otizm spektrum bozukluğu, FY: Fiziksel yetersizlik.

Tablo 1 incelendiğinde dördü erkek, beşi kadın olmak üzere toplam dokuz GY olan gencin araştırmaya katıldığı görülmektedir. GY olan gençlerin yaşları 18-34 arasında değişiklik göstermektedir. Sağlık kurulu raporları incelendiğinde GY olan sekiz gencin hafif düzey zihin yetersizliği tanısına, bir gencin de OSB tanısına sahip olduğu görülmektedir. OSB olan gençte zihin yetersizliği ek yetersizlik olarak tanıya eşlik etmektedir. Bunun yanı sıra üç gencin ek yetersizlik olarak fiziksel yetersizliği olduğu görülmektedir. GY olan gençlerin beşi liseye devam etmekte, dördü ise liseden mezun durumdadır. Meslek lisesi bünyesinde açılan özel eğitim sınıflarına devam eden gençlerin ikisi 12. sınıf ve üçü 11. sınıf düzeyinde eğitim almaktadırlar.

Araştırmacılar GY olan gençlerle yapılan görüşmelerin ardından 26-31

Aralık 2019 tarihleri arasında anneleriyle önceden belirlenen yer ve saatlerde yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. Görüşmeler ortalama 8 dakika 30 saniye sürmüştür. Annelerin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Annelere İlişkin Demografik Özellikler

Kod İsim	Eğitim Durumu	Meslek	Evde Yaşayan Kişi Sayısı	Evdeki Çocuk Sayısı
Sema	İlkokul	Ev Hanımı	3	2
Belkız	İlkokul	Ev Hanımı	4	2
Nazan	İlkokul	Ev Hanımı	2	1
Berrak	Lise	Ev Hanımı	3	1
Serap	İlkokul	Ev Hanımı	3	1
Sevgi	İlkokul	Ev Hanımı	3	1
Elvan	Üniversite	Ev Hanımı	3	1
Sevil	Ortaokul	Ev Hanımı	4	2
Ayten	İlkokul	Ev Hanımı	3	1

Tablo 2’ye bakıldığında annelerden biri üniversite, biri lise, biri ortaokul ve diğerleri ise ilkokul mezunudur. Annelerin mesleklerine bakıldığında hepsinin ev hanımı olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan ailelerin çoğunluğu çekirdek aile olarak yaşamaktadır. Evdeki çocuk sayısı incelendiğinde ailelerin çoğunlukla tek çocuk sahibi olduğu, üç ailenin ise iki çocuğunun olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmacılar görüşme sorularını araştırmanın amacı doğrultusunda yapılan alanyazın taramasına dayalı olarak hazırlamışlardır. Hazırladıkları görüşme sorularını özel eğitim alanından güvenlik becerilerinin öğretimi, bağımsız hayat becerilerinin öğretimi ve/veya nitel araştırmalar konusunda çalışmalarını yapan yedi alan uzmanına e-posta yoluyla göndermişlerdir. Uzmanların her biri, görüşme sorularına ilişkin olarak e-posta yoluyla dönüş sağlamışlardır. Alan uzmanlarından görüşme sorularının anlaşılabilirliğine ve soru sıralamalarına yönelik dönütler alınmıştır. Araştırmacılar gelen dönütler doğrultusunda görüşme sorularına son halini vermişlerdir. Araştırmacılar görüşme sorularına son halini verdikten sonra veri toplama sürecine başlamışlardır. Araştırma kapsamında çalışmanın geçerliliğinin artırılması amacıyla veri çeşitlenmesi için araştırmacılar yarı-yapılandırılmış görüşmenin yanı sıra araştırmacı günlüğü tutmuş ve gönüllü katılımcılardan kalıcı ürün kayıtları toplamışlardır. Yarı-

yapılandırılmış görüşmeleri birinci araştırmacı gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda birinci araştırmacı ev içi güvenlik uyarlamalarına ilişkin gönüllü olan annelerden fotoğraf çekmelerini ve kendisiyle paylaşımlarını istemiştir. Aileler tarafından araştırmacılarla paylaşılan fotoğraflar çalışmanın amacı doğrultusunda bulgular bölümünde sunulmuştur. Görüşme yapılan annelerden Berak Hanım ve Serap Hanım gönüllü olarak görsel paylaşmışlardır. Araştırmacı günlüğü Ekim 2019 tarihi itibarıyla tutulmaya başlanmıştır. Bu süreçte toplamda 19 sayfalık bir araştırmacı günlüğü oluşmuştur.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın amacı doğrultusunda birinci araştırmacı katılımcılarla etik ilkelere uygun olarak yarı-yapılandırılmış görüşmeleri bir hafta süresince yüz yüze olarak gerçekleştirmiştir. Birinci araştırmacı görüşmelerin katılımcılar için en uygun olan gün ve saatte, olabildiğince sessiz bir ortamda gerçekleştirilmesine özen göstermiştir. Tüm görüşmeleri ses kaydına almıştır. Görüşmeler öncesinde anneler araştırmaya katılımlarını yazılı ve ses kaydı sırasında sözlü olarak onaylamışlardır. GY olan gençlerle yapılan görüşmelerde ise bireyin vasisi olan aile üyesinden yazılı izin, GY olan gençlerden de görüşme sırasında sözlü onay alınmıştır. Veri toplama sürecinde bilimsel ve etik kurallara uyulmuş ve bu durumla ilgili sorumluluk yazarlar tarafından alınmaktadır. Görüşmeler gerçekleştirildikten sonra analiz sürecine geçilmiştir.

Verilerin Analizi

Görüşmeler tamamlandıktan sonra araştırma kapsamında elde edilen veriler içerik analiziyle analiz edilmiştir. Veri toplama sürecinde ses kayıt cihazı aracılığıyla kayıt altına alınan görüşmeler mp3 formatında bilgisayar ortamına aktarılıp yedekleri alındıktan sonra Microsoft Word programında birinci araştırmacı tarafından yazıya aktarılmıştır. Verilerin dökümü sırasında duyulan her bir konuşma duyulduğu şekliyle, hiçbir düzeltme yapılmadan ve görüşmeci-görüşen sırasıyla yazılmıştır. Dökümler yapıldıktan sonra katılımcılara gerçek isimlerini çağrıştırmayacak kod isimler verilmiştir. Ses dökümleri ve ses kayıtları araştırmanın üçüncü yazarı tarafından yeniden dinlenmiş ve kontrol edilmiştir. Yapılan kontroller sonucunda görüş farklılıkları üzerinde tartışılmış, uzlaşmaya varılmış ve yanlış ya da eksik ifadeler için düzeltmeler yapılmıştır. Böylece ham veriler analiz için hazır hale getirilmiştir.

Verilerin içerik analizinde bütüncül bakış açısı yakalamak ve genel kanılar oluşturmak için verilerin tümü birinci araştırmacı tarafından tekrar tekrar okunmuştur. Birinci araştırmacı topladığı verilere ilişkin genel bir kanıya

sahip olduktan sonra veriler NVIVO 12 programına aktarılmıştır. Birinci araştırmacı tarafından bilgisayar ortamında NVIVO 12 programı aracılığıyla görüşme dökümlerinin kodlaması yapılmıştır. Birinci araştırmacı tarafından oluşturulan kodlar aracılığıyla temalar ve alt-temalar oluşturulmuştur. Üçüncü araştırmacı ilk yazardan bağımsız olarak tüm verileri tekrar okumuş ve bağımsız şekilde tüm verileri tekrar kodlamıştır. Ardından birinci ve üçüncü araştırmacı birbirlerinden bağımsız olarak gerçekleştirdikleri kodlama sürecine ilişkin uzlaşma sağlamak üzere tekrar bir araya gelmişlerdir. Birinci ve üçüncü araştırmacının uzlaşmasının ardından araştırmanın tema ve alt-temalarına ulaşılmıştır. Ulaşılan tema ve alt-temalar ikinci yazar tarafından tekrar kontrol edilmiş, tema ve alt-temalara son hali verilmiştir. Böylece araştırmanın bulgularına ulaşılmıştır. Birinci ve dördüncü yazarlar tema ve alt-temaları alıntılarla birlikte destekleyerek raporlaştırmışlardır.

Bulgular

Araştırma kapsamında GY olan gençlerle ve anneleriyle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular iki başlık altında ele alınmıştır: GY olan gençlerden elde edilen bulgular ve GY olan gençlerin annelerinden elde edilen bulgular. Her başlık altında bulgular alıntılarla desteklenerek sunulmuştur.

GY Olan Gençlerden Elde Edilen Bulgular

GY olan gençlerle yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerin analizi sonucunda üç temaya ulaşılmıştır. Bu temalar; “evde zaman geçirme”, “kaza deneyimi” ve “ev içi güvenlik becerileri” şeklindedir. “Evde zaman geçirme” ve “ev içi güvenlik becerileri” temalarının altında alt-temalara yer verilmiştir. GY olan gençlerle ilgili tema ve alt-temalar Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. GY Olan Gençlerden Elde Edilen Verilere İlişkin Temalar ve Alt-Temalar

• Evde Zaman Geçirme
- Yalnız Kalma Süresi
• Kaza Deneyimi
• Ev İçi Güvenlik Becerileri
- Ev Güvenliğini Sağlama
- Tehlikeli Durumlarda Acil Numaraları Arama ya da Yetişkini Haberdar Etme
- Basit İlk Yardım Uygulama

Evde Zaman Geçirme

GY olan gençlerle yapılan görüşmelerde gençlerin evde neler yaptıkları sorusuna verdikleri yanıtlar “evde zaman geçirme” teması altında toplanmıştır. GY olan gençlerin verdikleri yanıtlara bakıldığında gençlerden Çağrı

“Evde olduğumda tablet oynuyorum, televizyon izliyorum.” ve Ahmet “Telefonla vakit geçiriyorum, oyun oynuyorum.” ifadeleriyle evde televizyon izleyerek ve tabletle zaman geçirdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca Berat “Televizyon izliyorum, bulmaca, kitap, puzzle yapıyorum. Bilgisayara bakıyorum, oyun oynuyorum.”, Yeşim “Örgüye başladım ben. Örgüm bitecek.”, Güler “Ödev şey yaparım, ... kitap okurum.”, Özlem ise “Boya yapıyorum.” şeklindeki ifadelerle evde zamanlarını çeşitli serbest zaman etkinlikleri yaparak geçirdiklerini dile getirmişlerdir.

GY olan gençlerle yapılan görüşmelerde gençlere evde yalnız kalma durumları ve yalnız kaldıklarında neler yaptıkları sorulduğunda bütün gençler değişen zaman aralıklarıyla evde yalnız kaldıklarını belirtmişlerdir. GY olan gençler evde yalnız kaldıklarında ev işleri yaparak zaman geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Güler “... bazenleri çay yapıyorum kendime öğretmenim.” ve Berat “Bulaşıkları makineye diziyorum, bulaşıkları makineden çıkarıyorum. Çamaşırlarımı asıyorum, çamaşırlarımı katlıyorum.” ifadeleriyle günlük hayat becerileri arasında yer alan becerilerden çeşitli ev işlerini yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Kaza Deneyimi

GY olan gençlere ev ortamında yaşadıkları herhangi bir kaza deneyimi olup olmadığı sorulduğunda Berat ve Yeşim haricindeki tüm gençler evde kaza deneyimi yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Yaşadığı kaza deneyimini Güler “... ben merdivenlerden düştüm.” sözleriyle belirtirken Kenan “Şimdi tam dışarı çıkıyordum. Servis gelmişti. O sırada da bizim çamaşır teli vardı. O birden bire rüzgâr ile yere düştü, ben orada kaydım. Kafamı arkada kapının demirine çarptım.” sözleriyle dile getirmiştir. Yeliz yaşadığı kaza deneyimini “Ben kalkayım kalkayım diye deniyom biliyorsunuz. O zamanda düştüm.” sözleriyle belirtmiştir. OSB tanılı bir kardeşi olan Çağrı evde başına gelen kazayı “Evde ... yani parmağımı kapıya kısırdığım zaman oldu. Sonra sonra hatta bir keresinde tırnağımın olduğu yeri kısırmıştım.” şeklinde ifade ederken kardeşinin yaşadığı kaza deneyimini ise “Biraz sinirli, o yüzden ilaç biraz ..., annemden izin almadan ilacı içecekmiş, şırıngayı çekmiş. Biraz fazla içmiş annemin haberi olmadan.” sözleriyle ifade etmiştir. Nil ise yaşadığı kaza deneyimini “... Sakarlığım tutuyor bazen, bardak kırıyorum. Ondan sonra annem diyor, ‘Kızım sıcak şeyi tutma.’ diyor. Ben farkında olmadan tutuyorum.” şeklinde dile getirmiştir.

Ev İçi Güvenlik Becerileri

GY olan gençlerle yapılan görüşmelerde ev ortamında kendi güvenliğiyle ilgili neler yaptıkları sorulduğunda dokuz gençten üçü “ne yapacağını bilmediğini” ya da “akıllarına bir şey gelmediğini” ifade etmişlerdir. Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler analiz edildiğinde ev içi güvenlik becerileri teması üç alt-temadan oluşmaktadır. Bu alt-temalar “ev güvenliğini sağlama”, “tehlikeli durumlarda acil numaraları arama ya da yetişkini haberdar etme” ve “basit ilk yardım uygulama” şeklinde oluşturulmuştur.

Ev ortamında kendi güvenlikleriyle ilgili neler yaptıkları sorulduğunda Kenan yaptıklarını “*Evde yalnız kaldığımda güvenliğim için kapıyı kitlerim. ... Bir de telefonumu yanımdan ayırmam.*” sözleriyle belirtmiştir. Yeliz kendi güvenliği için yaptıklarını “*Kapıyı açmıyorum, ondan sonra içerde oturuyorum, kapıyı duymazlıktan geliyorum. ... Kapıyı üstümden kitliyorum. Benim yaptığım bir şey yok. Zaten demirler var, hiçbir şey olmaz.*” sözleriyle dile getirmiştir. Güler ise evde kişisel güvenliğini sağlamak üzere yaptıklarını “*Kalmak için ütü açık mı ona bakarım öğretmenim. ... Ütü mü ne açık, tüp açık ona bakarım öğretmenim.*” sözleriyle ifade etmiştir.

GY olan gençlerle yapılan görüşmelerde tehlikeli bir durumla karşılaştıklarında neler yapacaklarıyla ilgili olarak Kenan “*112’yi ararım.*” ifadesini kullanmıştır. Özlem de benzer şekilde “*Ambulans çağırırım.*” demiştir. Yeliz tehlikeli bir durum karşısında yaptıklarını “*Annemle teyzemi arıyorum. Teyzem bize yakın.*” ifadesiyle ve Ali ise “*Hemen anneme, babama haber veririm ya da hemen hastaneye giderim.*” ifadesiyle dile getirmiştir.

GY olan gençlerle yapılan görüşmelerde kendilerinin başına bir kaza geldiğinde ne yapacakları sorulduğunda basit ilk yardım becerilerini uygulayacaklarını söylemişlerdir. Basit ilk yardım yapmakla ilgili olarak Berat “*Elim kesildiğinde şey bant sürmeli yara bandı.*” sözleriyle Çağrı “*Elim kesildiğinde yara bandı kullanırım. ... Elim yandığında doktora gitmem gerekir.*” ifadesiyle ve Nil ise “*Kesildiği zaman da ... kanı sıkı tutuyorum ki kan dursun diye şey yapıyorum, yara bandı yapıştırıyorum.*” sözleriyle kaza durumunda ne yapacağını dile getirmiştir. Güler kaza durumunda yapacaklarını “*Peçete şeyi tutarım öğretmenim kestiysem elimi. ... Krem öğretmenim onu sürerim. Ondan sonra yara bandı şey yaparım sararım. ... Elim yandı diyelim su tutarım öğretmenim.*” sözleriyle ifade etmiştir. Yeşim ise “*Anne-babama söyleriz de bi şeyler sürer.*” sözleriyle başına bir kaza geldiğinde yardıma gereksinim duyduğunu belirtmiştir.

GY Olan Gençlerin Annelerinden Elde Edilen Bulgular

GY olan gençlerin annelerinden elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda altı temaya ve alt-temalara ulaşılmıştır. Elde edilen temalar “annelerin ev içi güvenlik becerilerine ilişkin bilgileri”, “çocukların sergiledikleri riskli davranışlar”, “kaza deneyimi”, “ev içi güvenlik becerilerini öğretme konusunda annelerin yaptıkları çalışmalar”, “önlemler” ve “çocuklarının basit ilk yardım becerilerini uygulama durumları” şeklindedir. Annelerle yapılan görüşmelere dayalı olarak elde edilen temalar ve alt-temalar Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4. GY Olan Gençlerin Annelerinden Elde Edilen Verilere İlişkin Temalar ve Alt-Temalar

• Annelerin Ev İçi Güvenlik Becerilerine İlişkin Bilgileri
• Çocukların Sergiledikleri Riskli Davranışlar
• Kaza Deneyimi
• Ev İçi Güvenlik Becerilerini Öğretme Konusunda Annelerin Yaptıkları Çalışmalar
• Önlemler
- Güvenli Ortam Oluşturma
- Yalnız Bırakınca Alınan Önlemler
• Çocuklarının Basit İlk Yardım Becerilerini Uygulama Durumları

Annelerin Ev İçi Güvenlik Becerilerine İlişkin Bilgileri

GY olan gençlerin anneleriyle yapılan görüşmelerde ev içi güvenlik becerilerinin neler olduğu sorulduğunda annelerden dördü ev içi güvenlik becerilerine yönelik ifadeler kullanırken diğer beş anne ise bu konuya ilişkin bir şey bilmediklerini, akıllarına bir şey gelmediğini söylemiştir. Berrak Hanım ev içi güvenlik becerilerini “*Yani pencere kenarları bir. İkincisi fırın açma, düğme açma. Eee üçüncüsü kesici aletlerin umm ortalıkta olması makastır, bıçaktır gibi.*” şeklinde sıralarken Sevgi Hanım bu becerileri “*Ev içi güvenlik deyince doğalgazı ellememesi mesela, ondan sonra kapı açmaması ...*” olarak ifade etmiştir. Bazı anneler ev içi güvenlik becerileriyle ilgili bilgisi olmadığı belirtmiştir. Bu annelerden Sema Hanım konuya ilişkin bilgisi olmadığını “*Ev içi güvenliği deyince ben tam algılayamadım da.*” sözleriyle Serap Hanım ise “*Aklıma gelmedi şu anda düşünüyorum ama ...*” sözleriyle ifade etmiştir.

Çocukların Sergiledikleri Riskli Davranışlar

GY olan gençlerin anneleriyle yapılan görüşmelerde çocuklarının yaşına göre riskli davranışları olup olmadığı sorulduğunda annelerden dördü çocuklarının riskli davranışının olduğunu söylerken dört anne ise çocuklarının riskli bir davranışının olmadığını belirtmiştir. Çocuğunun riskli davranışları olmadığını söyleyen annelerden Serap Hanım bu konudaki görüşünü “*Riskli*

bir davranışı var mı? Yine de buna rağmen öyle riskli bir şeyi yok da bir şeyden çok çabuk korkuyor, tingiliyor hemen.” sözleriyle Belkız Hanım ise “Valla güvenirim yani her şeyde. Yalnız kalabilir, tehlike falan yaratacak bişey yapmaz. Yani güvenirim.” sözleriyle ifade etmiştir. Çocuğunun riskli davranışları olduğunu belirten annelerden Berrak Hanım özellikle sinirlendiğinde çocuğunun riskli davranışlar sergileyebildiğini “Yaş gereği bundan sonra sinirlendiğinde ne bilim vurmazdır, kırmazdır.” sözleriyle dile getirmiştir. Annelerden Serap Hanım “En küçük bir noktada dediğim gibi düşünüyor, takılıyor.” sözleriyle çocuğunun sergilediği riskli davranışlara örnek vermiştir. İki anne çocuklarının kendine güven duygusu nedeniyle bazen riskli davranışlar sergileyebildiklerini söylemiştir. Nazan Hanım çocuğunun kendine güven nedeniyle riskli olabilecek davranışını “Mesela kahvaltayı biz yerde yapıyoruz. Yeliz’i masaya kaldıramadığı için u ben mutfağa gittiğim zaman çaydanlık yanıma yakınsa kendi çayını koymaya çalışır.” sözleriyle Sevil Hanım ise “... bazen bişey sirkelemek istiyor camdan. Hani ben onu ‘hayır’ diyorum. Eğilme mesela. Vücut gidince Allah korusun aşağı düşebilirsin.” ifadesiyle dile getirmiştir.

Ev İçi Güvenlik Becerilerini Öğretme Konusunda Annelerin Yaptıkları Çalışmalar

GY olan gençlerin anneleriyle yapılan görüşmelerde ev içi güvenlik becerilerine yönelik öğretim yapma durumları sorulduğunda bir anne konuya ilişkin herhangi bir yorum yapmazken sekiz anne çocuklarına ev içi güvenlik becerilerini öğretmek amacıyla bazı çalışmalar yaptıklarını söylemişlerdir. Bu kapsamda anneler en çok çocuklarına “sözel uyarıda bulduklarını” belirtmişlerdir. Berrak Hanım “Öğretmeye çalıştık. İşte pencere kenarlarından uzak duracaksın, fırını açtığın zaman dikkat edeceksin, kesici aletlere veya prizlere dokunmayacaksın gibi mümkün olduğu kadar anlatmaya çalıştık.” sözleriyle çocuğuna yaptığı sözel uyarıyı örneklendirmiştir. Belkız Hanım “Ben elleme dediğim zaman hiçbir zaman ellemez yani. Düdüklüğü falan sakın elleme, dokunma, mutfağa girmiyorsun.”, “Bunlar ellenmeyecek ilaç (tarım ilacı). ... Büyüklere falan eller, işte biz ellemeyiz.” sözleriyle farklı durumlara ilişkin çocuğuna sözel uyarılarda bulunduğunu ifade etmiştir. Nazan Hanım ev içi güvenlik becerilerinin öğretimine ilişkin söylemlerini “Evet şey yapıyorum, birisi gelirse kapıyı açma diyorum, söylüyorum. O yapmaz ama hani mutfağa gitme, hani ocağa filan elleme. Yapmaması gerekenleri söylüyorum zaten.” sözleriyle belirterek çocuğunu yapmaması gerekenler hakkında sözel olarak uyardığını dile getirmiştir. Ayten Hanım ve Sevgi Hanım da

çocuklarını sürekli uyarma gereksinimi hissettiklerini belirtmişlerdir. Ayten Hanım bu durumu “*Annesi dikkat et vesaire sürekli ben, yani sürekli söylüyorum.*” sözleriyle Sevgi Hanım da “... *çaydanlığı koyduğu zaman yakın mesafeden koyma, bak bu hortum tutuşur, ev evde yangın çıkar. Bunu sürekli sürekli sürekli tekrarlıyorum.*” sözleriyle dile getirmiştir.

Serap Hanım çocuğuna öncelikle kendini korumayı öğrettiğini söylemiştir. Çocuğuna kendini koruması için ilk öğrettiği şeyleri “*Ha düşünce işte kafasını korumasını öğrendik ilk önce. ... veya bi bardak mardak şey olduğu zaman yanına yaklaşmaz kırıldığı zaman bir yerim kanar eder diye. Onlardan hep kendini çekindi yani korktu.*” sözleriyle belirtmiştir. Bu sayede çocuğunun kendini korumaya aldığı, tehlikenin farkına varabildiğini söylemiştir.

Kaza Deneyimi

GY olan gençlerin anneleriyle yapılan görüşmelerde ev içinde kaza deneyimi yaşama durumları sorulduğunda beş anne daha önce ev ortamında kaza deneyimi yaşamadıklarını, diğer dört anne ise ev ortamında kaza deneyimleri olduğunu belirtmişlerdir. Sema Hanım yaşadıkları kaza deneyimini “... *Evin tepesinden atıyor kendini. Bir şey olmuyor Allahtan. Ayağım ayağım dedi, ambulans çağırdım. Hiçbir şeyi yok dediler. O gün öyle bir şeyimiz oldu.*” sözleriyle özetlemiştir. Serap Hanım yaşadıkları kaza deneyimini “*Daha önce uuu şey bir kere merdivenden kaydı düştü. O zaman kafası yarıldı, bayağı dikiş mikiş atıldı, kan da durmadı hastaneye gidinceye kadar. Bayağı şey yaptık yani korktuk.*” sözleriyle anlatmıştır. Nazan Hanım ise yaşadıkları deneyimi “*Uuu böyle koltukta oturuyorduk, ineyim derken koltuktan arkasını dönüp inerken bizim uuu koltuğun yanında büyük cam vazanın içinde çiçek vardı. O kafasını cam vazoya çarpmış. Ben mutfaktaydım. Cam vazo kırılmış, kafası yarılmış yani.*” sözleriyle dile getirmiştir.

Önlemler

GY olan gençlerin anneleriyle yapılan görüşmelerde ev ortamlarının güvenliğini çocukları açısından değerlendirmeleri istendiğinde bir anne yaşadıkları ortamda çocuğunun bir zarar görmeyeceğine inandığını, bu nedenle de herhangi bir düzenleme yapmaya gereksinim duymadığını belirtmiştir. Belkız Hanım çocuğu için neden düzenleme yapmaya gereksinim duymadığını “*Benim avantajım köyde olduğum için falan hep tanıdık akraba. Güler’in durumunu da biliyorlar. Sorunlu bir çocuk da değil zaten.*” sözleriyle ifade etmiştir. Elvan Hanım kendisinin ve eşinin işi gereği evlerini yaptırma/hazırlama aşamasında güvenliğe dikkat ettiklerini dile getirmiştir:

“Dikkatli olmak gerekir mesela hiçbir zaman için bir sandalyeye turneye çıkarak yüksek bir yerden bir şey almam. Evin içerisinde kullandığım 2 katlı bir güvenli merdivenin vardır. O merdivenle alırım şeyleri. Şimdi tabii ki şöyle bir şey var, benim işim çevre mühendisi aynı zamanda da tabii yıllardır mühendislik hayatım nedeniyle güvenlik, iş güvenliği konusunda da tecrübe ve deneyime sahip olduğundan dolayı benim için biraz evdeki güvenlik önemli, işte mesela yangın tüpümüz vardır. Yangına karşı ondan sonra ev içindeki sigortalılarımız ciddi.”

Dört anne ev içerisinde çocukların güvenliğiyle ilgili olarak çeşitli düzenlemeler yaptıklarını belirtmişlerdir. Serap Hanım ev ortamında çocuğu için aldığı önlemleri ve bu önlemleri alma nedenini *“... Kenan’da kan pıhtılaşması olduğundan, o yüzden her şeye dikkat ediyoruz. Kafasını bir yere vurmaması gerekli. Mesela sobanın yanına korunması gerekli bir şey koyuyoruz. Merdivene korkuluk gibi birşey yapıyor. Ondan sonra zemine birşey seriliyor, en azından kayıp düşmesin diye.”* sözleriyle dile getirmiştir. Berrak Hanım evde çocuğu için aldığı önlemleri *“Prizlere mesela çocuk küçükken kapalı prizleri tercih ettim. Kesici aletleri, makastır bıçaktır ortadan kaldırdım. Ondan sonra pencere kenarlarına korkuluk yaptıramasam da onların önüne iki tane koltuk işte koltukları koyup veyahut masaları koyup işte pencere kenarlarına gitmesini önledim.”* sözleriyle dile getirmiştir. Nazan Hanım ev ortamında çocuğu için aldığı önlemleri şöyle açıklamıştır:

“Yeliz’in güvenliği açısından güvenliği yani uı evimizde yani benim yanımda güvenli yani. Yeliz’in güvenliği için tabii ki uı alırım yani onun yapamayacağı veyahut da yapıp da dikkatli olacağı şeylere ben zaten önlemimi alırım. Verebilir misiniz mesela mutfaka gidip bazen uı bizim mutfakta sebil var. Ordan su koymak istiyor. Oraya gittiği zaman bardak düşer diye o sebilin altını ben plastik bardak koyuyorum. Banyodan mesela kendisi şaysini klozeti uı büyük abdestini veya küçük abdestini yaparken uı banyodan alabilsin diye banyonun kapı ağzına paspas koyuyorum, düşmesin diye fayans kayıp da diye uı onları yapabildim.”

Düzenleme yapan annelere düzenleme yaparken kendilerine yardımcı olan birilerinin olup olmadığı sorulduğunda yalnızca Serap Hanım çocuğunun doktorunun önerileriyle yaptıkları düzenlemeleri *“Doktorumuz şunu şöyle yapın, bunu böyle yapın diye önerilerde bulundu. Biz de ona göre yaptık şey yaptık yani merdivenlerden inerken.”* sözleriyle ifade ederken diğer üç anne herhangi bir yardım almadan düzenleme yaptıklarını belirtmişlerdir.

Annelerle görüşmeler tamamlandıktan sonra gönüllü olanlardan ev ortamında aldıkları güvenlik önlemlerine ilişkin fotoğraflar istenmiştir. İki ailenin gönderdiği resimlere bakıldığında ailelerin ev ortamını çocukları için güvenli biçimde oluşturmaya yönelik önlemler aldıkları görülmüştür. Görsel 1’de Berrak Hanım’ın ve Görsel 2’de Serap Hanım’ın aldığı önlemlere ilişkin fotoğraflara yer verilmiştir.

Görsel 1. Berrak Hanım’ın Çocuğu İçin Evde Aldığı Güvenlik Önlemleri

Görsel 1 incelendiğinde Berrak Hanım’ın evinde temizlik ürünlerinin, iş aletlerinin, mutfaktaki kesici, delici aletlerin ve ilaçların kapalı dolapta saklandığı ve ütünün kapalı bir çekmeceye bulunduğu görülmektedir. Ayrıca dış kapının kenarlıklarının kapıya el sıkışmasında zararın azaltılması için yumuşak fitillerle kaplandığı görülmektedir. Görsel 2 incelendiğinde Serap Hanım’ın evinin camlarında demir korkulukların olduğu görülmektedir.

Görsel 2. Serap Hanım’ın Çocuğu İçin Evde Aldığı Güvenlik Önlemleri

GY olan gençlerin annelerine çocuklarını evde yalnız bırakmak durumunda kaldıklarında ne tür önlemler aldıkları sorulduğunda annelerden Serap Hanım çocuğunu korkularından dolayı evde yalnız bırakmadığını söylemiştir. Çocuğunu evde yalnız bırakabilen annelerden Belkız Hanım durumu “*Tek başına kalabilir. Akşamları acil ben bir yere gitmek istesem gidiliyor. Tek başına kalabilir.*” sözleriyle dile getirmiştir. Ayten Hanım çocuğunu evde yalnız bırakabildiğini, ona güven duyduğunu ama kontrolü de elden bırakmadığını “... *normal çıkıp gidiyoruz ama sürekli tembih yapıyorum, telefonla arıyoruz. Yani bu, başka bir şey yok yani.*” sözleriyle ifade etmiştir.

İki anne çocuğunu evde yalnız bırakmak durumunda kaldığında kapıyı çocuğunun üzerinden kilitleyerek evden çıktığını belirtmiştir. Sema Hanım ve Nazan Hanım çocuklarını kısa süreliğine kapıyı kilitleyerek yalnız bıraktıklarını, ancak bu durumdan dolayı endişe duyduklarını ve bazı önlemler aldıklarını söylemişlerdir. Sema Hanım çocuklarını kapıyı kilitleyerek yalnız bıraktığında aldığı önlemleri şöyle dile getirmiştir:

“Şimdi yarım saat bırakabiliyorum. Onu da internet var ya evde. Tablet ayrı ayrı. İkisi rahat, ondan. Yarım saat bırakıyorum ama korka korka. Kapıdan çıkarken gözüm arkada, ayaklarım geri geri. Kapıyı kitliyorum, anahtarı yanıma alıyorum. Bunu kapıyı birisi vurduğu zaman açarlar diye. Anahtar bırakmam arkada hocam. Güvendiğim bu yani.”

Nazan Hanım ise çocuğunu kısa süreliğine ve kapıyı kilitleyerek yalnız bırakırken aldığı önlemleri “*Çok zor durumda kalmayınca ancak dışarda bi işim olursa yarım saatlik filan ıı kendisi güvende kalabilir yani. Üstünden kapıyı kapatır kilitlerim. Şey yapıyorum, birisi gelirse kapıyı açma diyorum.*” sözleriyle ifade etmiştir. Nazan Hanım görüşme sonrasında neden şu an oturdukları evi tercih ettikleri konusunda araştırmacıya bilgi vermiştir. Araştırmacı katılımcıdan aldığı bu bilgileri günlüğüne yazmıştır. Nazan Hanım kiralaadığı evi seçerken fiziksel yetersizliği olan kızı için zemin katta oturmanın gerekli olduğunu, ancak hem içeriden –kızının cam açarak tehlikeli bir ortam oluşması– hem de dışarıdan gelebilecek tehditlere ve tehlikelere karşı oturdukları evin demir parmaklıklı bir ev olması gerektiğini düşünerek şu an yaşadıkları evi tercih ettiklerini belirtmiştir (Araştırmacı Günlüğü, 31.12.2019).

Dört anne çocuğunu kapıyı kilitlemeden evde yalnız bıraktığını söylemiştir. Berrak Hanım ve Sema Hanım evde internet ve bilgisayar olmasının, çocukları evde yalnız bırakma konusunda bir avantaj sağladığını belirtmişlerdir. Berrak Hanım evde internet ve bilgisayar olmasının avantajını “... *kapı*

açık kalıyor, üstünden kilitlemiyorum. Eee çünkü zaten biliyorum, pencere kenarlarına veyahut da başka yerlere, ona zarar verecek bir yerlere gitmediğini bildiğim için. Genelde bilgisayarı ile muhatap oluyor zaten. O yüzden ben de o fırsatta.” sözleriyle dile getirmiştir.

Çocuklarının Basit İlk Yardım Becerilerini Uygulama Durumlarına İlişkin Görüşleri

GY olan gençlerin anneleriyle yapılan görüşmelerde çocuklarının başına bir kaza gelmesi durumunda çocuklarının hangi basit ilk yardım becerilerini uygulayabilecekleri sorulduğunda üç anne çocuğunun herhangi bir şey yapamayacağını, iki anne çocuğunun kendilerini haberdar edeceğini ve yardım çağırabileceğini, iki anne tam olmasa da çocuğunun ilk yardım yapmaya çalışacağını ya da 112’yi arayabileceğini ve iki anne ise çocuğunun panik olabileceğini belirtmiştir. Berrak Hanım çocuğunun evde bir kaza durumuyla karşı karşıya kaldığında bazı basit önlemler alabileceğini ve basit müdahaleler yapabileceğini düşündüğünü söylemiştir. Çocuğunun ilk yardım ve acil durumlarda yapabileceklerini şöyle açıklamıştır:

“İn farzet ki elini bıçak kesti diyelim. İn çünkü bu konuda gerçekten çok bilgili olduğuna inanıyorum. İn bıçak kestiği zaman ne yapar bir insan? İn işte çünkü ulaşabileceği yerlerde ilaçlar yok, sadece pamuktur, sargı bezidir veyahutda kolonyadır. İn işte kolonya sürebilir, işte elini hemen pamukla, sargı beziyle üstünkörü bir sarabilir. Bu kadarını yapabilir diye düşünüyorum. Yandığı zaman işte hemen elini soğuk suya tutabilir veya üzerine buz koyabilir. Eee çok acil durumlarda uuu yani mümkün olduğu kadar öğretmeye çalışıyoruz. İşte 112’yi arayabilir biz olmadığımız zaman.”

İki anne ilk yardım gerektiren bir durumla karşı karşıya kaldığında çocuğunun kendilerini arayarak durumdan haberdar edeceğini ve yardım çağırabileceğini belirtmiştir. Belkız Hanım çocuğunun yardım çağırabileceğini *“Yardım çağırır. Hemen telefonla arar. Beni veya babasını arar. Yardım çağırır hemen yani.”* sözleriyle Nazan Hanım ise *“Telefonu yakındaysa uuu alır beni arar. Bana ulaşamazsa teyzesini, anneannesini arar.”* sözleriyle dile getirmiştir.

İki anne ilk yardım gerektiren bir durumla karşı karşıya kaldığında çocuğunun herhangi bir şey yapamayacağını söylemiştir. Serap Hanım bu durumu *“Korkuyor zaten bir şey yapamaz. Eli ayağı birbirine karışır.”* şeklinde ifade etmiştir. Sema Hanım ise:

“Yapamaz, yapamaz. Çağrı’yı bazen tembihliyorum, oldu da oğlum birinize bir şey oldu ya da bana bir şey oldu. Benim telefonum var, ilk arayacağınız ambulans. Bunu Çağrı’ya söylerim. Bana bir şey olduğu zaman onlara mesela Çağrı’nın onu yapması lazım en başta. Çağrı olmasa Bahattin hiçbir şey yapamaz.”

sözleriyle özel gereksinimli çocuklarından büyük olana kendisine bir şey olduğunda ambulansı aramasını tembihlese de çocuklarının böyle bir durumda bir şey yapamayacaklarını düşündüğünü söylemiştir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırma GY olan gençlerin ve annelerinin ev içi güvenlik becerilerine ilişkin deneyimlerini ve görüşlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. 15 yaş ve üstü GY olan gençlerle ve anneleriyle gerçekleştirilen yarı-yapılan-dırılmış görüşmelerden elde edilen veriler içerik analiziyle analiz edilmiştir. GY olan gençlerden elde edilen verilerin analizi sonucunda “evde zaman geçirme, kaza deneyimi ve ev içi güvenlik becerileri” olmak üzere üç temaya ulaşılmıştır. Ev içi güvenlik becerileri teması ise “ev güvenliğini sağlama, tehlikeli durumlarda acil numaraları arama ya da yetişkini haberdar etme ve basit ilk yardım bilgisi” olmak üzere üç alt-tema altında ele alınmıştır. Annelerle gerçekleştirilen görüşmelerin sonrasında ise “annelerin ev içi güvenlik becerilerine ilişkin bilgileri, çocukların sergiledikleri riskli davranışlar, kaza deneyimi, ev içi güvenlik becerisinin öğretme konusunda annelerin yaptıkları çalışmalar, önlemler ve çocuklarının basit ilk yardım becerilerini uygulama durumları” şeklinde altı temaya ulaşılmıştır. Önlemler teması “güvenli ortam oluşturma ve yalnız bırakınca alınan önlemler” olmak üzere iki alt-tema altında ele alınmıştır.

GY olan gençlere güvenlik konusunda sorular sorulduğunda konuya ilişkin “aklıma gelmedi”, “bilmiyorum” gibi ifadeler kullandıkları ya da konuyla ilgisi olmayan olayları anlattıkları görülmüştür. Bu durumun GY olan gençlerin güvenlik becerileriyle ilgili olarak daha önceden herhangi bir öğrenme yaşantılarının bulunmamasından kaynaklandığı düşünülebilir. Bu durumun bir başka nedeni ise araştırmaya katılan GY olan gençlerle daha önce herhangi bir konuya ilişkin görüşme gerçekleştirilmemiş olması olabilir. Güvenlik becerileriyle ilgili gerçekleştirilecek öğretim ve/veya etkinliklerle GY olan gençlerin bilgilendirilmesi ve güvenlik becerilerinin kazandırılması bu bireylerin bağımsız hayata katılımına önemli katkılar sağlayacaktır.

Bağımsız hayata katılımında kritik becerilerden olan güvenlik

becerilerine ilişkin sınıflamalardan birinde bu beceriler toplumsal ortamda ve ev ortamında gerekli güvenlik becerileri olarak sınıflandırılmaktadır. GY olan gençlere hem toplumsal ortamda hem de ev içi güvenlik becerilerinin öğretilmesi gereklidir. Araştırmaya katılan GY olan gençlere evde yalnız kalma süreleri ve yalnız kalma durumunda gerçekleştirdikleri etkinlikler sorulduğunda çoğunluğu ev ortamında genellikle kısa sürelerle yalnız kaldıklarını ve anneleri sürekli sözel uyarıda bulunduğu için yalnız kaldıkları süreler boyunca güvenlik riski oluşturacak davranışlarda bulunmadıklarını dile getirmişlerdir. Artar (2018) yaptığı çalışmada zihin yetersizliği olan gençlerin serbest zamanlarını evde ve pasif etkinliklerle geçirdiklerini belirtmektedir. Bu çalışmada da GY olan gençler evde yalnız kaldıklarında genellikle televizyon seyrederek tablet ya da telefonda oyun oynayarak vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir. Bu veriler GY olan gençlerin serbest zamanlarını işlevsel şekilde değerlendirmeye ilişkin becerilerin öğretiminin ihmal edilen bir konu olduğunu ve bu becerilerin öğretilmesine ilişkin çalışmalara gereksinim duyulduğu göstermektedir (Artar ve Ergenekon, 2020; Kurtoğlu, 2023). Bunun yanı sıra GY olan gençlerin evde geçirilen serbest zamanlarda güvenliğini sağlaması açısından bireyler ev içi güvenlik becerilerinin kazandırılmasının önemini ortaya koymaktadır.

GY olan gençler daha önce ciddi olmayan ev kazaları geçirdiklerini ve evde güvenliklerini sağlamak üzere kapıyı kilitleme, yanında telefon bulundurma gibi belli önlemleri aldıklarını belirtmişlerdir. Ev ortamında gerekli güvenlik becerileri birden fazla beceriyi kapsamaktadır. Bu beceriler arasında olası riskleri / riskli durumları fark etme, ev içerisinde güvenliğini sağlama, acil telefon numaralarını arama ve gerekli olduğunda basit ilk yardım becerilerini uygulama sayılabilir (Mechling, 2008; Snell ve Brown, 2014). Bu çalışmada GY olan gençlerin çoğunluğunun aldıkları önlemler incelendiğinde bunların ev güvenliğini sağlama ve olası riskleri tanıma başlıkları altında yer alan beceriler arasında olduğu görülmektedir. GY olan gençlere evde alınması gereken önlemlerin alınmasının yanı sıra ileriki yaşlarda güvenlik tehdidine yönelik uygun (güvenli) tepki verme becerilerinin de sistematik olarak sunulan öğretilerle kazandırılması oldukça önemlidir (Collins, Wolery ve Gast, 1991; Şirin, 2015). Bu becerilerin öğretiminde bilgilendirici ve aktif öğrenme yaklaşımları doğrultusunda öğretiler planlanabilir ve uygulanabilir.

GY olan gençlere evde aldıkları önlemlerin yanı sıra kazaya neden olabilecek durumlar / ev içi riskler sorulduğunda mutfağı güvenli kullanma,

kesici aletleri kullanma, kırılan eşyaları temizleme, acil durumlarda 112'yi arama, basit ilk yardım yapma ve yabancılarla konuşma gibi güvenlik becerilerini belirttikleri görülmektedir. Collins ve meslektaşlarının (1991) yaptıkları çalışmanın bulguları, öğretilmesi hedeflenen güvenlik becerilerinin yaşlara göre farklılaştığını ve ergenlik-yetişkinlik döneminde kazaya neden olabilecek durumlar ve ev içi riskler sorulduğunda bu çalışmada da belirtilen mutfağı güvenli kullanma, basit ilk yardım becerileri, kırılan eşyaları temizleme gibi becerileri belirttikleri görülmüştür. Ancak bu çalışmanın bulgularında belli güvenlik becerileri ön planan çıkmasına karşın bu güvenlik becerilerinin çalışmaya katılan GY olan gençlerin eğitim programlarında yer almadığı, bu becerilere ilişkin fikir sahibi olmadıkları, ailelerin de tehlikeli bir durum oluşmadıkça konuya ilişkin bir düşünce ya da eylem içinde bulunmadıkları görülmektedir. Alanyazında da güvenlik becerilerinin okul müfredatlarında yer almasına rağmen daha önce bu becerilerin öğretimine ilişkin çalışılmadığı, ailelerin öğretmenlerle bu becerilere ilişkin bir görüş paylaşımında bulunmadıkları ya da bu becerilerin öğretimine ilişkin istekte bulunmadıkları ifade edilmektedir (Ergenekon, 2012; Kutlu, 2016; Şirin, 2015).

Alanyazında ailelerin çocuklarının güvenlik becerilerini temel düzeyde bildiği, herhangi bir tehditle karşılaşmayacağı, bu becerileri öğrenemeyeceği veya öğrense dahi gerçek hayatta kullanmayacağına ilişkin düşüncelerinin olduğu belirtilmektedir (Agran ve ark., 2012). Bu çalışmada anneler önlemler konusunda ev ortamında çocuklarının yaşlarına uygun önlemler aldıklarını belirtmişlerdir. Annelerin çocuklarını evde yalnız bırakması gereken durumlarda kapıyı kilitlediklerini dile getirmeleri ya da çocuklarına ve/veya çevreye duydukları güven nedeniyle önlem almaya gereksinim duymadıklarını ifade etmeleri annelerin güvenlik konusundaki yanlış inanışlarından kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca annelerin çocuklarının yalnız kaldıkları süre boyunca tabletle oynama, televizyon seyretme gibi davranışları nedeniyle güvenliği tehdit edecek davranışlarda bulunmayacaklarını düşünmeleri de önlem alınmamasının nedeni olabilir. GY olan bireylerin bağımsız hayata katılımlarıyla birlikte güvenlik tehditleriyle karşılaşma riskleri artmaktadır (Mechling 2008). Bu durumda GY olan gençler için yalnızca önlem almak yeterli olmayabilmekte ve onlara güvenlik riskleri ve tehditleri karşısında güvenli tepki verme becerisinin öğretimi önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada hem ailelerin hem de öğretmenlerin GY olan gençler için güvenlik önlemleri almanın yanı sıra güvenlik risklerine ve tehditlerine karşı güvenli tepki verme becerilerinin kazandırılmasına odaklanması gerekmektedir.

Anneler daha önce ev kazası yaşadıklarını dile getirmekte, ancak önlem konusunda sorular yöneltildiğinde ya görüş bildirmemekte ya da fikir sahibi olmadıklarını dile getirmektedirler. Annelerin aldıkları önlemlerin ise çoğunlukla daha önce kendileri tarafından ya da çocukları tarafından deneyimlenen kazalardan sonra alındığı görülmektedir. Bunun yanı sıra anneler sürekli çocuklarının peşinde olma ve onları takip etme gereksinimi duyduklarını belirtmektedirler. Celia ve meslektaşları (2020) çalışmalarında ailelerin güvenlik konusundaki deneyimlerine ilişkin kendilerini “savaşa hazır” ve “bitkin savaşçı” ifadeleriyle tanımladıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca bu süreçte aileler kendilerini tedirgin ve yorgun hissettiklerini dile getirmişlerdir. Ailelere güvenlik becerilerinin çocuklarının bağımsız hayata katılımı üzerindeki önemi vurgulanmalı ve bu becerilerin kazandırılmasında etkili uygulamalar konusunda bilgilendirilmelidirler. Bunun yanı sıra ailelerin bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) toplantılarına aktif katılım sağlayarak çocukları için amaç belirlenmesi sürecinde belirleyici rolde olmaları ve öğretim sürecine katılmaları desteklenmelidir.

Çalışmaya katılan annelerin birçoğu, güvenlik konusunda çocuklarının ergenlik dönemi nedeniyle ortaya çıkan kapıya, cama vurma gibi davranışlarının risk oluşturabileceğini düşünmekte ancak bu konuda çocuklarına sistematik bir öğretim sunmamakta, uzmanla iş birliğine başvurmamaktadırlar. Annelerin öğretim olarak ifade ettikleri durumların ise daha çok “sözel uyarı” niteliğinde olduğu görülmektedir. Annelerin öğretim amacıyla yaptıkları uygulamaların çocuklarına neyi yapması ya da yapmaması gerektiğini söylemekle sınırlı olduğu, uyarı niteliğinde olduğu (Şirin ve Tekin-İftar, 2016) ve sistematik öğretimle etkili uygulamaları içermediği bulgusu alanyazındaki çalışmalarla da paralellik göstermektedir (Şahin ve Çolak, 2022). Bu yönüyle bu bulgunun alanyazını genişleterek katkı sunduğu söylenebilir.

Anneler çocuklarının geçirilen bir kaza sonrasında basit ilk yardım becerilerini uygulama konusunda sınırlı kaldıklarını, bir kaza durumunda sadece yara yerine kolonya dökme, pamuk bastırma gibi davranışları gerçekleştirebildiklerini belirtmişlerdir. Annelerin basit ilk yardım becerisi uygulama olarak adlandırdıkları beceriler gerçekte basit ilk yardım yapma becerisi değildir. Bu durum hem annelerin hem de GY olan gençlerin basit ilk yardım becerileri uygulama konusundaki bilgi ve becerilerinin arttırılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Alanyazında GY olan çocuklara ve gençlere basit ilk yardım becerilerinin öğretildiği oldukça sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır.

Alanyazında yer alan çalışmaların (ör., Ergenekon, 2012; Kearney, Brady, Hall ve Honsberger, 2018; Yücesoy-Özkan, 2013) bulguları bu bireylerin basit ilk yardım becerilerini öğrenebildiklerini, öğrendikleri becerileri öğretim koşulları sona erdikten sonra da koruduklarını ve farklı durumlara genelleyebildiklerini göstermektedir. Çalışmaların ikisi (Ergenekon, 2012; Yücesoy-Özkan, 2013) okul çağı çocuklarıyla (7-13 yaş) ve diğer çalışma (Kearney ve ark., 2018) ergenlik dönemindeki (15-17 yaş) gençlerle gerçekleştirilmiştir. Hangi yaşta olursa olsun GY olan gençlere basit ilk yardım becerilerinin öğretildiği çalışmalara gereksinim olduğu çok açıktır. Ayrıca güvenlik becerilerinden biri olan basit ilk yardım becerilerinin görüşme yapılan GY olan gençlerin okul programlarında yer alması gereken beceriler arasında olması gerekirken lise düzeyinde olan gençlerin çoğunun bu becerileri edinmemiş olmaları da oldukça düşündürücüdür. Bu durum güvenlik becerilerinin okul programlarında ihmal edildiğini ve yeterince yer almadığını (Agran ve Krupp, 2010; Ergenekon ve Çolak, 2019; Kıyak ve ark., 2019), öğretmenlerin de öğrencilerinin BEP'lerinde bu kazanımlara yeterince yer vermediklerini (Agran ve Krupp, 2010; Şirin, 2015) açıkça ortaya koyması açısından son derece önemli bir bulgudur. Tekin-İftar, Şirin ve Collins (2021) çalışmalarında güvenlik becerilerinin öğretiminin ihmal edilen bir konu olmasının nedenlerini hem ailelerin hem öğretmenlerin yeterli bilgilerinin olmaması, öğretim yerine çevrede düzenlemeye gidilmesi ve kültürden kaynaklı olarak koruyucu olmayı yeğlemek şeklinde açıklanabileceğini belirtmektedirler.

GY olan gençler ve anneleriyle ev içi güvenlik becerileri konusunda gerçekleştirilen bu çalışmayla ailelerin güvenlik becerilerine yönelik farkındalığının artırılması ve ihmal edilen bir konu olan ev içi güvenlik becerilerinin öğretiminin önemine dikkat çekilmesi umulmaktadır. Bu bağlamda izleyen paragraflarda ileri araştırmalara ve uygulamaya yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur. GY olan gençlerin ulusal düzeyde kasıtsız yaralanmalardan etkilenme oranları ve buna ilişkin etmenlerin incelendiği araştırmalar planlanabilir. GY olan gençlerin ailelerinin ev içi güvenlik önlemlerine yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerini belirlemek üzere araştırmalar planlanabilir. Bunun yanı sıra GY olan gençler için basit ilk yardım bilgi ve becerilerini geliştirecek eğitim programı tasarımı yapılarak bu programın etkililiğinin sınındığı deneysel araştırmalar planlanabilir. GY olan gençlere ev içi güvenlik becerilerinin öğretimine yönelik araştırmalar tasarlanabilir. GY olan gençlerin aileleri için ev içi güvenlik becerilerini kapsayan aile eğitim programları hazırlanarak bu programların etkililiğinin sınındığı deneysel araştırmalar planlanabilir. GY

olan gençlerle çalışan öğretmenler için ev içi güvenlik becerilerini kapsayan mesleki gelişim programları tasarlanarak bu programların etkililiğinin sınındığı deneysel araştırmalar planlanabilir. Bunun yanı sıra ev içi güvenlik becerilerinin her birey için gerekli ve önemli olduğu düşünüldüğünde ailelere yönelik farkındalık çalışmaları ve bu becerilerin öğretimine ilişkin sistematik öğretim sunma konusunda eğitimler planlanabilir. Ailelerin BEP toplantılarına aktif katılımı sağlanarak ev içi güvenlik becerilerine yönelik okul öncesinden itibaren programlara kazanımlar eklenmesi ve öğretimin sunulması konusunda farkındalık ve bilgilendirme çalışmaları yapılabilir.

Araştırma ev içi güvenlik becerilerine ilişkin GY olan gençlerin ve annelerinin deneyim ve görüşlerini belirlemek üzere gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmanın bulguları araştırmaya katılan GY olan dokuz gençle ve onların annelerinin deneyim ve görüşleriyle sınırlıdır. Bu sınırlar doğrultusunda daha geniş kapsamlı kitlelerle benzer çalışmalar planlanabilir ve uygulanabilir.

Kaynakça

- Agran, M. ve Krupp, M. (2010). A preliminary investigation of parents' opinions about safety skills instruction: An apparent discrepancy between importance and expectation. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 45, 303-311.
- Agran, M., Krupp, M., Spooner, F. ve Zakas, T. L. (2012). Asking students about the importance of safety skills instruction: A preliminary analysis of what they think is important. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 37(1), 45-52.
- Akmanoğlu, N. ve Tekin-İftar, E. (2011). Teaching children with autism how to respond to the lures of strangers. *Autism*, 15(2), 205-222.
- American Association on Intellectual and Developmental Disabilities [AAIDD]. (2021). *Intellectual disability: Definition, classification, and systems of supports* (12. baskı). Washington: American Association on Intellectual and Developmental Disabilities.
- American Psychiatric Association (APA). (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5. baskı). Washington: American Psychiatric Publishing.
- Artar, T. M. (2018). *Çalışma arkadaşlarının zihin yetersizliği olan bireylerin çalışma yaşamına ilişkin görüş ve önerileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Artar, T. M. ve Ergenekon, Y. (2020). Gelişimsel yetersizliği olan yetişkinler için ihmal edilen bir zaman dilimi: Serbest zaman. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 21(1), 171-192.
- Bambara, L. M., Browder, D. M. ve Koger, F. (2006). Home and community. M. E. Snell ve F. Brown, (Ed.), *Instruction of students with severe disabilities* (6. baskı) içinde (529-544). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Bambara, L. M., Koger, F. ve Bartholomew, A. (2014). Building skills for home and community. M. E. Snell ve F. Brown, (Ed.), *Instruction of students with severe*

- disabilities* (8.baskı) içinde (409-448). Boston: Pearson New International Edition.
- Bannerman, D. J., Sheldon, J. B. ve Sherman, J. A. (1991). Teaching adults with severe and profound retardation to exit their homes upon hearing the fire alarm. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 24(3), 571-577.
- Bassette, L., Taber-Doughty, T., Gama, R. L., Alberto, P., Takubova, G. ve Cihak, D. (2016). The use of cell phones to address safety skills for students with a moderate ID in community-based settings. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 33(2), 1-11.
- Batu, S., Ergenekon, Y., Erbaş, D. ve Akmanoğlu, N. (2004). Teaching pedestrian skills to individuals with developmental disabilities. *Journal of Behavioral Education*, 13(3), 147-164.
- Calavari, R. N. S. ve Romanczyk, R. G. (2012). Caregiver perspectives on unintentional injury risk in children with an autism spectrum disorder. *Journal of Pediatric Nursing*, 27(6), 632-641.
- Celia, T., Freysteinson, W., Fredland, N. ve Bowyer, P. (2020). Battle weary/battle ready: A phenomenological study of parents' lived experiences caring for children with autism and their safety concerns. *Journal of Advanced Nursing*, 76(1), 221-233.
- Centers for Disease and Control and Prevention [CDC]. (2021a). Deaths and mortality. <https://www.cdc.gov/nchs/fastats/deaths.htm>
- Centers for Disease and Control and Prevention [CDC]. (2021b). Community report on autism 2021. <https://www.cdc.gov/autism/communication-resources/community-reports.html>
- Centers for Disease and Control and Prevention [CDC]. (2023). Community report on autism 2023. <https://www.cdc.gov/autism/communication-resources/community-reports.html>
- Centers for Disease and Control and Prevention [CDC]. (2023). Autism prevalence higher, according to data from 11 ADDM communities. <https://www.cdc.gov/media/releases/2023/p0323-autism.html>
- Christensen, L. B., Johnson, B. ve Turner, L. A. (2015). *Araştırma yöntemleri: Desen ve analiz*. (A. Aypay, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 2011.)
- Clees, T. J. ve Gast, D. L. (1994). Social safety skills instruction for individuals with disabilities: A sequential model. *Education and Treatment of Children*, 17(2), 163-184.
- Collins, B. C., Wolery, M. ve Gast, D. L. (1991). A survey of safety concerns for students with special needs. *Education and Training in Mental Retardation*, 4(3), 305-318.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. USA: SAGE Publications.
- Değirmenci, D. (2018). *Koçluk içeren ve içermeyen web-tabanlı mesleki gelişim uygulamalarının otizmli öğrencilerle çalışan öğretmenlerin öğretim becerilerini ve öğrencilerinin güvenlik becerilerini edinmeleri açısından karşılaştırılması*. Yayımlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Dixon, D., Bergstorm, R., Smith, M. N. ve Tarbox, J. (2010). A review of research on procedures for teaching safety skills to persons with developmental disabilities. *Research in Developmental Disabilities, 31*(1), 985-994.
- Dogoe, M. S., Banda, D. R., Lock, R. H. ve Feinstein, R. (2011). Teaching generalized reading of product warning labels to young adults with autism using the constant time delay procedure. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities, 46*, 204-213.
- Ergenekon, Y. (2012). Teaching basic first-aid skills against home accidents to children with autism through video modeling. *Educational Sciences: Theory and Practice, 12*, 2759-2766.
- Ergenekon, Y. ve Çolak, A. (2019). Bağımsız yaşama güvenli bir adım: Gelişimsel yetersizliği olan bireyler için güvenlik becerileri. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 9*(1), 295-320.
- Fisher, M. H., Burke, M. M. ve Griffen, M. M. (2013). Teaching young adults with disabilities to respond appropriately to lures from strangers. *Journal of Applied Behavior Analysis, 46*(2), 528-533.
- Gast, D. L., Wellons, J. ve Collins, B. (1994). Home and community safety skills. Agran, M., Marchand-Martella, N. E. ve Martella, R. C. (Ed.), *Promoting health and safety: Skills for independent living* içinde (11-31). Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Gökkaya-Horzum, İ. (2021). *Zihinsel yetersizliği olan bireylere emniyet kemeri takarak güvenli seyahat etme becerisinin öğretiminde sosyal öykülerin etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Grossard, C., Grynspan, O., Serret, S., Jouen, A. L., Bailly, K. ve Cohen, D. (2017). Serious games to teach social interactions and emotions to individuals with autism spectrum disorders (ASD). *Computers and Education, 113*, 195-211.
- Guan, J. ve Li, G. (2017). Injury mortality in individuals with autism. *American Journal of Public Health, 107*(5), 791-793.
- Harriage, B., Blair, K. C. ve Miltenberger, R. (2016). An evaluation of a parent-implemented in situ pedestrian safety skills intervention for individuals with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 46*, 2017-2027.
- Jang, J., Mehta, A. ve Dixon, D. R. (2016). Safety skills. N. N. Singh, (Ed.), *Handbook of evidence based practices in intellectual and developmental disabilities* içinde (923-941). [e-kitap sürümü]
<https://www.scribd.com/document/461971683/Handbook-of-Evidence-Based-Practices-in-Intellectual-and-Developmental-Disabilities-pdf>
- Jones, G. Y. ve Collins, B. C. (1997). Teaching microwave skills to adults with disabilities: Acquisition of nutrition and safety facts presented as nontargeted information. *Journal of Developmental and Physical Disabilities, 9*(1), 59-78.
- Kaya, N. H. ve Ünal, F. (2022). Zihinsel yetersizliği olan bireylere çevrimiçi güvenlik becerilerinin öğretiminde sosyal öykü yönteminin etkililiği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 53*, 369-389.
- Kearney, K. B., Brady, M. P., Hall, K. ve Honsberger, T. (2018). Using peer-mediated literacy-based behavioral interventions to increase first aid safety skills in students with developmental disabilities. *Behavior Modification, 42*(5), 639-660.
- Kenny, M. C., Bennett, K. D., Dougery, J. ve Steele, F. (2013). Teaching general

- safety and body safety training skills to a Latino preschool male with autism. *Journal of Child and Family Studies*, 22(8), 1092-1102.
- Kıyak, Ü. E., Tuna, D. M. ve Tekin-İftar, E. (2019) Zihin yetersizliği olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimi: Kapsamlı betimsel analiz. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(1), 143-176.
- Kurt, O. ve Kutlu, M. (2019). Effectiveness of social stories in teaching abduction-prevention skills to children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 49(9), 3807-3818.
- Kurtoğlu, S. (2023). *Otizm spektrum bozukluğu olan gençlere serbest zamanı yönetme becerilerinin öğretimi: Karma yöntem araştırması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kutlu, M. (2016). *Otizmlı bireylere yabancı kişilerden korunma becerilerinin öğretiminde sosyal öykülerin yalnız sunumuyla video modellerle birlikte sunulmasının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Lee, L. C., Harrington, R. A., Chang, J. J. ve Connors, S. L. (2008). Increased risk of injury in children with developmental disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 29, 247-255.
- Mazzucchelli, T. G. (2001). Feel safe: A pilot study of a protective behaviours programme for people with intellectual disability. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 26(2), 115-126.
- Mechling, L. C. (2008). Thirty-year review of safety skill instruction for persons with intellectual disabilities. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 43, 311-323.
- Mechling, L. C., Gast, D. L. ve Gustafson, M. R. (2009). Use of video modeling to teach extinguishing of cooking-related fires to individuals with moderate intellectual disabilities. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 44(1), 67-79.
- Miltenberger, G. R. (2008). Teaching safety skills to children: Prevention of fire arm injury as an exemplar of best practice in assessment, training, and generalization of safety skills. *Association for Behavior Analysis International*, 1, 30-36.
- Miltenberger, R. G. ve Gross, A. C. (2011). Teaching safety skills to children. W. W. Fisher, C. C. Piazza ve H. S. Roane, (Ed.), *Handbook of applied behaviour analysis* içinde (417-430). New York: The Guildfor Press.
- Miltenberger, R. G., Sanchez, S. ve Valbuena, D. (2020). Pediatric prevention: Teaching safety skills. *Pediatric Clinics*, 67(3), 573-584.
- Morosohk, E. ve Miltenberger, R. (2022). Using generalization-enhanced behavioral skills training to teach poison safety skills to children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 52, 283-290.
- Myers-Turnbull, A. (2018). *Why are children with autism injured in accidents more frequently? Factors affecting unintentional injury in children with autism*. ProQuest LLC. Yayınlanmamış doktora tezi, Alliant International University. <https://www.proquest.com/docview/2086511706?pq-origsite=gscholarandfromopenview=trueandsourcetype=Dissertations%20and%20Theses>
- National Autism Center [NAC]. (2015). *Findings and conclusions: National standards project, phase 2*. <https://www.autismdiagnostics.com/assets/Resources/NSP2.pdf>

- Odom, S. L., Horner, R. H., Snell, M. E. ve Blacher, J. (2007). *Handbook of developmental disabilities* (1. baskı). New York: The Guilford Press.
- Peterson, A. M., Fisher, M. H., Brodhead, M. T., Sung, C. ve Uher, A. (2021). Teaching young adults with intellectual and developmental disabilities to recognize and respond to coworker victimization. *Behavioral Interventions*, 36(4), 712-730.
- Schalock, R. L., Luckasson, R. ve Tassé, M. J. (2021a). *Intellectual disability: Definition, diagnosis, classification, and systems of supports* (12. baskı). Washington, DC: American Association on Intellectual and Developmental Disabilities.
- Schalock, R. L., Luckasson, R., ve Tassé, M. J. (2021b). An overview of intellectual disability: Definition, diagnosis, classification, and systems of supports. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, 126(6), 439-442.
- Sherrard, J., Tonge, B. ve Ozanne-Smith, J. (2001). Injury in young people with intellectual disability: Descriptive epidemiology. *Injury Prevention*, 7(1), 56-61.
- Shi, X., Shi, J., Wheeler, K. K., Stallones, L., Ameratunga, S., Shakespeare, T. ve Xiang, H. (2015). Unintentional injuries in children with disabilities: A systematic review and meta-analysis. *Injury Epidemiology*, 2(1), 1-13.
- Snell, M. E. ve Brown, F. (2014). *Instruction of students with severe disabilities* (7. baskı). Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice Hall.
- Spivey, C. E. ve Mechling, L. C. (2016). Video modeling to teach social safety skills to young adults with intellectual disability. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 51(1), 79-92.
- Summers, J., Tarbox, J., Findel-Pyles, R. S., Wilke, A. E., Bergstrom, R. ve Williams, W. L. (2011). Teaching two household safety skills to children with autism. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 5, 629-632.
- Şahin, C. H. ve Çolak, A. (2022). Training home safety skills to parents of children with autism spectrum disorder: A multilevel mixed study. *Exceptionality*, 31(3), 1-20.
- Şirin, N. (2015). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimine ilişkin anne-babaların, öğretmenlerin ve öğretim üyelerinin görüş ve önerileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şirin, N. ve Tekin-İftar, E. (2016). Opinions of parents and teachers about safety skills instruction to children with ASD: A preliminary investigation. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46, 2653-2665.
- Tatar, G. (2022). *Çevrimiçi sunulan davranışsal beceri öğretiminin gelişimsel yeterliliği olan bireylerin güvenli sosyal medya kullanımı üzerine etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tavukçu, D. (2021). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip annelere sunulan koçluk uygulamalarının annelerin öğretim becerilerini ve çocuklarının güvenlik becerilerini edinmeleri üzerindeki etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekin-İftar, E., Şirin, N. ve Collins, B. C. (2021). Turkish parents, teachers, and faculty members' opinions and experiences on safety skills instruction for

- children with autism spectrum disorder. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 13(3), 373-384.
- Tekin-İftar, E., Olçay-Gül, S., Şirin, N., Bilmez, H. ve Değirmenci, H. D. (2018). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere yönelik güvenlik becerilerinin öğretimi çalışmalarının kapsamlı değerlendirilmesi ve meta analizi*. Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Sonuç Raporu (Proje No: 1608E588). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Tekin-İftar E., Olçay S., Şirin N., Bilmez H., Degirmenci H. D. ve Collins B. C. (2021). Systematic review of safety skill interventions for individuals with autism spectrum disorder. *The Journal of Special Education*, 54(4), 239-250.
- Tymchuk, A. J., Andron, L. ve Hagelstein, M. (1992). Training mothers with mental retardation to discuss home safety and emergencies with their children. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 4(2), 151-165.
- Tymchuk, A. J., Hamada, D., Andron, L. ve Anderson, S. (1990). Home safety training with mothers who are mentally retarded. *Education and Training in Mental Retardation*, 25(2), 142-149.
- Wehman, P., McLaughlin, P. J. ve Wehman, T. (Ed.). (2005). *Intellectual and developmental disabilities: Toward full community inclusion*. Austin: ProEd.
- Winterling, V., Gast, D. L., Wolery, M. ve Farmer, J. A. (1992). Teaching safety skills to high school students with moderate disabilities. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 25, 217-227.
- World Health Organization [WHO]. (2022). *Definition: Intellectual disability*. www.euro.who.int/en/health-topics/noncommunicable-diseases/mental-health/news/news/2010/15/childrens-right-to-family-life/definition-intellectual-disability
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım-Sarı, H., Girli, A., Öztürk-Özgönel, S. ve Rowley, H. (2016). Determination of injury risks and safety measures taken by mothers of children with an intellectual disability and autism spectrum disorder. *International Journal of Nursing Knowledge*, 27(2), 95-103.
- Yücesoy-Özkan, S. (2013). Comparison of peer and self-video modeling in teaching first aid skills to children with intellectual disability. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 48(1), 88-102.